

Augusts Saulietis

LĪGO

Drāma četros cēlienos

DRAMATISKAIS PERSONĀLS

Miķelis Vaivars — Kalnaiņu īpašnieks
Valdis — Vaivara mirušā brāļa dēls, ģimnāzists
Velta — Vaivara mirušā brāļa meita, ģimnāziste
Marta Lieknēj — Vaivara māsa, Kalnaiņu saimniece
Juris Lieknējs — Vaivara svainis, Kalnaiņu rentnieks
Marija Egle — studente, Vaivara viešņa
Alīna Puķīt — Lieknēju viešņa, vēlāk Vaivara sieva
Līcis — Vaivara viesis, viņa jaunības draugs
Vilis — Kalnaiņu puisis
Elza — Kalnaiņu meita un Vaivara apkalpotāja
Jūle — Kalnaiņu kalpone
Māža — Kalnaiņu kalpa sieva, vaļiniece
Līgotāji — garāmgājēji

Laiks un vieta

Divdesmitā gadu simteņa sākums. Kalnaines — lauku sēta
pie upes kādā Latvijas austrumu novadā.

Skatuve

Pirmais cēliens. Kalnaiņu dārzs
Otrais cēliens. Vaivara istaba
Trešais cēliens. Vaivara istaba
Ceturtais cēliens. Kalnaiņu dārzs

PIRMAIS CĒLIENS

Kalnaiņu dārzs uz upes krasta. Dibenā, vairāk uz labo pusi, dzīvojamā māja ar verandu galā un trepēm uz dārzu. Gar labo pusi ābeļu rindas un ogulāji, aiz kuriem gar māju taciņa uz mājas otru galu un pagalmu. Kreisajā dibena stūrī tikai daži koki, aiz kuriem plaši redzamas rietumu debesis, upes līkums ar kraujainiem krastiem, kalnaini lauki un pamalē zilgana meža siena. Kreisajā pusē, vairāk uz priekšu, kļavu un liepu rindas, starp kurām balti nograntēts ceļš no verandas gar krastmalu uz upi. Verandas priekšā laukums, un tā vidū balti klāts galds un soliņš.

Novakare — īsi pirms saules rieta. Laukums verandas priekšā jau pakrēslī, bet uz baltā ceļa pie mājas gala krīt vēl noejošas saules spožums. Ūdens upes līkumā laistās saules rieta mirdzumā zili zeltaini, bet tad pamazām dziest, un upes kraujainie krasti noslēpjas aiz vieglas miglas un vakara krēslas.

Pie upes dzied. Jauna, dzīves prieka pilna sievietes balss: «Visa bija jāņuzāle, līgo, līgo! Ko plūc Zāļu vakarāi, līgo! Plūc rītāi, saulītēi, līgo, līgo! Nava vaira jāņuzāle, līgo!»

Uz verandas stāv Miķelis Vaivars, klausīdamies dziesmā un skatīdamies uz rietošo sauli.

Vilis (*gadu trīsdesmit vecs, spēcīgs puisis. Nāk gar māju no pagalma puses, nesdams garu mietu, un apstājas pie verandas*). Vai jūs paši sataisīsiet, Vaivara kungs, vai lai es?

Vaivars (*pusmūža vīrs pabālu seju, lielām, dziļām acīm un vēl vingrām un drusku kā nervozām kustībām; vienkārši, bet tomēr kā inteligents gērbies*). Labāk jau sataisi tu pats, Vili. Un tad aizdedzināsim arī mēs savu Jāņu uguni — un līgosim! (*Vingri viņš pagriežas pret Vili, un viņa acis uz mirkli iedegas mirdzums no kaut kur dziļāki esošas*

uguns un seja ar asajām švīkām savelkas kautri priecīgā, kā sevī ko slēpjošā smaidā. Viņš noņem melno, vieglo platmali no galvas ar tumšiem, jau iesirmojušiem matiem un iesmejas.) Līgosim! Man liekas, ka tev arī gribas līgot tāpat kā man... Vai nav tiesa, mīlo Vili?

Vilis (*paceldams uz Vaivaru smaidošu seju un tā pētoši uz viņu paskatīdamies*). Jā, Vaivara kungs. Man ir gan tā, kā kad vajadzētu līgot... sakurināt lielu uguni... un tad līgot... cauru nakti... un... un — es pats nezinu, ko vēl vajadzētu darīt... (*Pasmejas un nolaiž galvu kā nokaunējies.*)

Vaivars (*tāpat jautri, ar draudzīgu, intīmu smaidu*). Nu tā, nu tā, Vili! Un mēs tiešām arī sakursim lielas ugunis un līgosim... līdz saule lēks! Vai tu nupat nedzirdēji, cik jauki tas skan? Tur, pie upes, laikam līgoja Elza?

Vilis (*kā noslēpdams ko*). Laikam gan... tā likās...

Vaivars. Un ko viņa līgoja? To tu ar dzirdēji. Tas bija mums labs padoms, Vili! Lai Zāļu vakars mums nepaliek bez jāņuzāļu... Diezgan ilgi mēs esam palikuši tukšām rokām. Es vēl vairāk nekā tu. Tikai noskatījušies svešās ugunīs — un paši tādi kā noskumuši Jāņu rīta saulē... Bet nu, mīlo Vili, vairs tā ne! Raudzīsimies savas papardes — un līgosim!

Līcis (*Vaivara gados, smagnējs un kā visu apnicis, ar skatīšanos uz dzīvi kā no augšas, moderni gērbies. Iznāk pie pēdējiem Vaivara vārdiem no istabas verandā*). Un pēc tam? Vai līgo vai nelīgo — vai tas nav vienalga?

Vaivars (*jautri un pārlicinoši*). Nē! Nav vis viena alga! Tu tikai par visu tā runā. Vilis tā nedomā un es arī ne. Mēs gribam vēl dzīvot!

Līcis. Dzīvot? Un pēc tam?

Vaivars. Kas — pēc tam? (*Cieš brīdi klusu. Domīgs.*) Tā es nezinu. Būs — kam vajaga būt... Bet tādēļ nava vēl nekāda iemesla... nav iemesla visu atraidīt... (*Jautrāk*). Bet iesim mēs uz upes krauju un izraudzīsim vietu, kur sakurināt mūsu ugunis. (*Vilim. Kāpdams zemē no verandas.*) Kad sataisi savu ugunstrauku, tad pats viņu aiznes! (*Aiziet gar verandu uz upi dibena kreisajā stūrī.*)

Līcis kā negribēdams arī nokāpj pa verandas trepēm un aiziet viņam līdz.

Lejā pie upes sāk atkal dziedāt. Tā pate balss, kas iesākumā: «Kas mirdzēja, kas vizēja, līgo, līgo! Viņa lauka galiņai, līgo! Jānīts kūra uguntiņu, līgo, līgo! Savus bērnus gaidīdamis, līgo!»

Kad Vaivars un Līcis vairs nav redzami, Vilis ātri paiet dažus soļus starp kokiem uz upes pusi un apstāties skatās uz leju.

Vilis (*paklusi*). Elza... Elza! (*Tad stiprāki.*)
Elza!

Elza (*lejāku, pie upes*). E-o!

Vilis (*māj ar roku*).

Elza (*vēl aiz kokiem*). Ko tu teiksi?

Vilis. Esi tik laba — panācies šur!

Elza (*gadu divdesmit veca, vingru gaitu. Iznāk-dama starp kokiem kreisajā pusē*). Nu?

Vilis (*viņai ātri tuvodamies*). Elza... Man vajadzētu... Es gribētu tev ko pasacīt...

Elza (*skatās viņam sejā nopietni un jautājoši*). Ko?

Vilis (*apjucis*). Es tad nevaru... Kad tu tā — tik dusmīgi...

Elza (*pasmiedamās*). Vai tad es esmu dusmīga? Tu ar esi jocīgs! Labāk nāc mums palīgā! Mēs tur, lejā, pieplūcām pulka jāņuzāļu; palīdzi uznest augšā! Dedestiņš, āboliņš, vīgriežņi... smaržo vien! Arī vaiņagu pievijām. Nu, nāksi?

Vilis (*palikdams drošāks*). Jā, bet kas man par to būs?

Elza. Vai tu nezini, ko par jāņuzālēm dabū? Gabalu sierā!

Vilis. To man saimniece dos, ja arī tev nepalīdzēšu.

Elza. Nu, tad dabūsi vienu kuplu, smaržīgu vaiņagu.

Vilis. Tas jau kas ir. Bet vēl par maz!

Elza. Vēl par maz! Cik tad tu gribi? Tad dabūsi vēl arī otru, ja būsi pie manas gultas nolīcis skaistas meijas!

Vilis. Paldies! Bet es tomēr gribētu vēl ko citu. (*Apmulsis. Brīdi klusums. Saņemdams viņas roku.*) Mīļā Elza... Tu vienmēr atvairies man atbildēt: vēlāk, kādreiz vēlāk... Tu jau saproti, ko es domāju... Vai tu nevarētu pateikt man to šovakar? Kāda tad man būtu Jāņa nakts!

Elza. Par ko tad taisni šovakar?

Vilis. Man ienāca tā prātā... kad Vaivara kungs runāja... Viņš ir tāds priecīgs, kā arī es... kad tu ar mani esi laba... Sakuršot lielas Jāņu ugunis... līgošot!

Elza. Vaivara kungs — nu jā! Viņam esot gan līgava — jau agrāk uzcerēta. Un nu tā esot šai pusē — vasarnīcās pie radiem. Un otru uzcerējuse viņam māsa. Un tā atbrauks taisni šur! (*Pasmiedamās.*) Aiz to tad viņš arī grib kurināt lielas ugunis: divas līgavas!

Vilis. Kam tu tā smeijies? Vai viņš tur vainīgs, ka viņa māsa sadomājuse saprecināt viņu ar savu draudzeni? Bet lai tas ir! Tu zini, ko es būtu šovakar no tevis vēlējies. Elza, esi tik laba un apsoli man to! (*Apliek viņai roku ap pleciem un sirsniģi raugās acīs.*)

Elza. Gan jau ar laiku es tev pateikšu, ja būs kas sakāms.

Vilis. Un tagad tev nav nekas man sakāms? Tu nemaz nezini, cik man reizēm šitā paliek grūti! Tu dziedī, un tava balss iet upei pāri — un nezini kas viņā klausās... Bet tad tā nāktu tikai pie manis vien!

Elza. Ko nu šovakar par tik nopietnām lietām — nu jālīgo! Un viņpus upes, Vārnu kalnā, būšot lieli svētki...

Vilis. Un tu gribi tur iet? Tad tādēļ tu laid balsi upei pāri... lai tevis gaida...

Elza (*iesmiedamās*). Nu kā tad! Ak Vili, kāds tu esi ērmīgs!

Vilis (*kaisli*). Neej, Elza, šovakar! Paliec pie manis!

Elza (*pamezdama galvu sāņus un atiedama par gabaliņu*). Jūle! (*Cieti.*) Nu jā, Vili, tad tu gan tās jāņuzāles uznes! Mums jāiet ganu saņemt!

Jūle (*pavecīga meita; pilnīga, drukna auguma. Iznāk pa koku starpu no kreisās puses ar tādu laipnīgu seju, bet dusmīgu acu*). Ko tad jūs te dudiniet kā divi baloži? Runājiet, kur kurais līgot iesiet? (*Vilim.*) Nupat jau viņa dziedāja upei pāri, lai dzird visi viņas puses puīši. Lai nu tie citi kā, bet tas viens jau gan dzirdēja un zinās... Tu jau, Vilī, visa vēl nemaz nezini!

Elza (*vēsi; iedama gar māju uz pagalmu*). Nāc drīzi! Jāslauc govīs! (*Sāk skriet un pazūd aiz ābelēm.*)

Jūle (*ar ļaunu prieku*). Nepatīk, kad taisnību saka. Bet tas ir tiesa: tur viņai viens ir... tāds knēvelis... Tu laikam vēl nezinaji?

Vilis (*skarbi*). Kas man tur ko zināt!

Jūle. Vei, kā nu izliekas! Bet, ka jau gribi, lai tevi māna ar!

Vilis. Ko tu te muldi — kā ķēms!

Jūle. Redz, kā skaistas! Bet es jau tev nekā jauna nevēlu. Un paklausies nu, ko es tev teikšu. Uz to Vārnu kalnu gan tu neej! Lai viņa skrien viena patē! Iesim tepat uz mūsu krastu!

Vilis (*ātri iedams uz verandu*). Liec man mieru un ej kad ratā!

Jūle (*nozibina acīm, bet savaldās*). Kāds nu — kā ezis! Bet gan tu redzēsi, ka man taisnība, — un tad būs pašam žēl! (*Aiziet turpat, kur Elza, — uz pagalmu.*)

Vilis (*paņem cirvi, tēš mietam galu un naglo to klāt mucīnai. Pie sevis, dusmīgi*). Velns parautu! Līp klāt kā piķis!

Māža (*veca sieviņa kalsnēju seju un spridzīgām actiņām. Klusu piemanās klāt Vilim gar verandas galu*). Ko tu nu, Vilīt, tur taisi?

Vilis (*īgi*). Katlu, kurā velns tevi vārīs!

Māža (*iesmiedamās*). Ej nu, šis trakais! Par ko tad nu viņš mani vārīs?

Vilis. Nu, tad viņš tevi ceps! Bet velna mielasts reiz tu būsi!

Māža. Nedabūs gan viņš no manis ne ostīt! Aiznesīs dieva eņģeļi manu dvēselīti uz debesīm kā dārgu mantu. Esmu jau par to lūguse rītos un vakaros...

Vilis. Un visu citu laiku skrējuse apkārt un melsuse pasakas!

Māža. Kas nu, mīļais, par pasakām! Es runāju tikai tīru taisnību — kā dieva priekšā!

Vilis. Un kāda tad nu atkal ir tā taisnība dieva priekšā?

Māža. Nav jau nu nekā jauna, es tik tāpat vien pie tevis piegriezos. Bet nupat gan iebrauca tā mūsu saimenīcas viešņa, kurai mans večuks bij uz staciju pakaļ. Ir gan ar meitiets par tiesu! Un lepna

ar nav nemaz. Es šo pabildināju — un tad dzirdēju, ka viņa saimenīcai prasīja, kas tā tāda bijuse par godīgu un laipnu sieviņu.

Vilis. Un saimniece atteica: tā mūsu pļāpukule!

Māža (*priecīgi iesmiedamās*). Nu redz, kā viņš ar mani ergējas! Vī, tīri labi jau būtu, ja tas mūsu kungs viņu apprecētu! Viņa arī nu jau tīri kā pēc labas saimenīcas izskatās... Un prātīgs cilvēks — to var redzēt uz pirmā acu uzmetiena!

Vilis. Kad vēl uzmet tik gudras acis kā tavas!

Māža. Nu jā... Un mūsu kungam vajadzētu dot padomu, lai ņem šitādu prātīgu cilvēku, nevis kaut kādu lapseni.

Vilis. Un tu neesi to vēl darījuse? Traka esi kavēdamās!

Māža. A vai tu domā, ka es nevaru to izdarīt? Jau dažam esmu palīdzējuse ar gudru padomu un varētu palīdzēt, puisīt, arī tev!

Vilis. Un par tavu palīdzību es varētu izlikt sesku dzelžus, kur tev iekārt mēli, raganal! (*Saņem savu darbu un aiziet uz upes krastu kreisajā dibena stūrī.*)

No kreisās puses starp kokiem iznāk Velta ar grāmatu rokā, lēni tuvojas galdam un pie tā atsēžas, nolikdama sev uz klēpja dažas garas skalbu lapas, ko atnesuse līdz.

Māža. Ak, mute, mute tev, puisīt! He, he, hel (*Grib iet gar verandu uz pagalmu, bet, pamanījuse Veltu, kā zagšus tai tuvojas. Smaidīdama, laipni.*) Ek, mūsu jaunkundzīte ar — nu tīri vai piekususe, jāņuzāles lasīdama... Un tāda bēdīga vien, kā jau daždien bārabērns... Lai nu ar tuvi radi, bet vai nu tā, kā kad būtu dzīvi pašas tēvs un māte. (*Noliec galvu un paloka to kā dziļā nožēlošanā.*)

Velta (*gadu septiņpadsmit veca, bāla, kā izvājējušu seju, lielām, sapņainām acīm; gaiši gērbu-*

sēs. *Paskatās uz Māžu kā izbrīnējusēs*). Ko jūs te runājiet, Māža? Krusttēvs ir labs un gādā man visul!

Māža. Vai, jaunkundzīt, es jau ar nesaku nekā sliktā! Tik tāpat, runas dēļ, kad redzēju jūs tādu bēdīgu. Vai tad nu viņam kā trūkst? Visa gana — paldies dieviņam! Bet nu jau viņš ar gribot tā kā vai apprecēties? Ka nu, dieviņ, to riktīgo vien tad paņemtu! Vai jūs, jaunkundzīt, neesiet par šito lietu ko dzirdējuse? Divas daudzina, bet nezina, kuru tad viņš gribētu ņemt. Tā gribētos zināt, tā gribētos zināt, bet neviens nekā skaidri nemāk pateikt! Un, kad man par šito lietu kāds ko prasa, es nekā nevaru pastāstīt. Sak, nezina, mīlie cilvēciņi, vēl pate nekā! Neņemiet, jaunkundzīt, par ļaunu: es jau tik labu vien, labu vien! Bet nu man ar jāiet — pirts jau būs gatava — un jādzenā tie cilvēki kopā! (*Sāk iet gar māju uz pagalma pusi, bet tad pasitas vēl atpakaļ. Ar steigu.*) Ar tiem mūsu cilvēkiem gan ar labais gals nebūs! Tā Jūle briesmīgi sirdīga uz Elzas, ka tā šai Vili atvīluse. Un, kā es redzu, tad tas Vilis ar negrib par šo itin nekā zināt: kur Elza, tur šis, kur Elza, tur šis... Un nevar nemaz zināt, kas tur beigās vēl iznāks. Nekad jau nav labi, kad divi puīši grib ņemt vienu meitu vai ar kad divas meitas uzcerējušas vienu puisi. Ka tik nenotiek vien kāds lērums! Bet nu gan man jāiet: bēda aiz tās pašas pirts! (*Aiziet gar māju uz pagalmu.*)

Velta (*noskatās uz Māžu kā uz kādu brinuma kukaini un sevi nopurinās kā no kā pretīga; tad viņa ierauga kreisajā pusē aiz kokiem brāli*). Valdi!

Valdis (*gadu astoņpadsmit vecs; ģimnāzista apģērbā*). E-o! (*Nāk uz māsu.*)

Velta. Kur tu visu cēlienu dzīvoji?

Valdis. Tur — aiz upes, pa vasarnīcām. Sa-
braukuši daudz mūsu paziņu no pilsētas. Un Egles

Marija arī. Apjautājās par tevi un solījās pate atnākt šur.

Velta (*pieceldamās, dzīvāki*). Viņa nāks? Drīz?

Valdis. Drīz. Viņa domā, varbūt arī tu piedalīšoties tai braucienā pa upi uz leju. Tāds brauciens esot varens! Laivas izpušķotas meijām. Uz kras-tiem Jāņu ugunis un līgošana... Es neesmu to vēl nekad redzējis un braukšu līdz! Vai tu ar nenāksi?

Velta (*kā sagurdama*). Es? Es nezinu. Man šodien tāds bēdīgs prāts...

Valdis. Par ko?

Velta. Pate nezinu... Dienvidū biju iemiguse. Un tad redzēju tēti... Ilgi nebiju viņa sapnī redzējuse! Un cik tas bija savādi: viņš izskatījās gluži tāds pats kā krusttēvs. Abi viņi bija kopā — un abi vienādi. Tikai to es zināju, ka tas viens ir mūsu tēvs un tas otrs mūsu krusttēvs. Mātes es neesmu nekad sapnī redzējuse: es jau ar viņas nemaz neatceros. Tikai kaut kur runāja kāds — un man likās, ka tā mūsu māte... Vēl tagad to balsi it kā dzirdu... it kā dzirdul! Un tad visu cēlienu bija tik bēdīgi, ka būtu jāraud... Un tevis arī te nebija...

Valdis (*kā vainīgs*). Jā, es nodzīvoju gan tur par ilgi. Bet ko tu, Velta, tā? Tu par daudz vientu-līgi dzīvo un skumsti! Lai nu kā, bet mūsu liktenis nav tik ļauns, kā viņš varētu būt!

Velta (*atņemdamā rokas no sejas*). Jā, brālīt. Krusttēvs ir mīļš — mīļš! (*Cieš brīdi klusu.*) Bet tas man stipri spiež sirdi, ka viņš... bieži tāds bēdīgs. Viņš jau tā neizrāda — cieš klusu, kā sevī nogrimis... Un tad reizēm acis viņam raugās tālumā... nezin kur... un starp uzacīm tad viņam ir tāda sāpīga grumba... Tā bija arī mūsu tēvam... Un tad man ir grūti!

Valdis. Nu jau krusttēvs ir priecīgs. Viņš it kā taisās vien uz ko un kā gaida... (*Nostomās un*

paliek klusu, tad ar smaidu.) Krusttēvs mīlē Marijas jaunkundzi... vai ne?

Velta (*kautri, noliekdama galvu*). Es nezinu...
Varbūt...

Valdis (*droši, kā zinātājs*). Tā tas nu ir! Varbūt viņi precēsies... (*Iesmiedamies.*) Tad Marijas jaunkundze būs mūsu krustmāte! Vai tas nav jocīgi? Ko tu par to saki?

Velta. Tad es viņu vēl vairāk mīlošu!

Valdis. Redzēsim! Bet, ja mēs gribam šonakt pa upi braukt, tad mums jāsatās. (*Iet uz verandu. Tad pagrieždamies atpakaļ.*) Tu, Velta, varēji gan ar līdzi nākt! Ko tu viena te darīsi? (*Iriet pa verandu mājā.*)

Velta. Varbūt. Ja arī krusttēvs brauktu... (*Atgriežas pie galda un atsēžas.*)

Kaut kur tālumā, aiz upes, dzirdama ligošana — isu brīdi.

Vilis (*nāk no pagalma ar zāļu segu uz rokas. Stipri*). Nav vajadzīgs!

Jūle (*steigdamās viņam pakaļ*). Kā nu nē! Nasta būs liela!

Vilis (*skarbi*). Tu dzirdi: nevajag! (*Aiziet uz upes malu.*)

Jūle. Vajag gan! Elza sauca... Vai nu tā nasta būs vieglāka palikuse? (*Aiziet viņam pakaļ uz upi.*)

Māža (*iznāk gar māju no labās puses*). Vai te nav redzēts kāds no mūsu meitiešiem? Uz pirti jāiet, bet nevar vien kopā sadzenāt! Tā Jūle tak uz šo pusi atskrēja. Vai jūs viņas neredzējāt, jaunkundzīt?

Velta. Viņa aizgāja Vilim nastu pacelt.

Māža. Nu tad redz! Tava gaisa meitieša! Es jau saprotu gan, kas tā ir par nastu! (*Pienākuse tuvāk. Paklusi.*) Viņa jau nenoslēcas Elzai tā Viļa ne acu

galam! Ka tik nenotiek vien, jaunkundzīt, beidzot kāds lērums! (*Aiziet gar māju uz pagalmu atpakaļ.*)

Grāmatā vērdamās, Velta lēni aiziet aiz kokiem kreisajā pusē.

Marta Lieknēj (*gadi trīsdesmit pieci veca. Iznāk no mājas uz verandas un kāpj pa trepēm lejā*). Iziesim dārzā: varbūt tur būs arī mans brālis. Viņam jau ar atbrauca viesis no pilsētas — tas pats Līcis. Ierēdnis vai pie paša gubernatora... Ar manu brāli viņi draugi jau no savas bērnības.

Alīna Puķīt (*ap divdesmit pieci gadi veca, pilnīga, pasmagām kustībā; grezni ģērbusēs. Nāk tūlīt aiz Martas*). Varbūt tavs brālis gaida vēl kāda cita ciemiņa? Viņam jau no pilsētas dzīves daudz draugu — kā kungu, tā arī dāmu... Esmu arī es dabūjusi ko dzirdēt... par vienu dāmu... Tās tad viņš gaida...

Marta. Tu varbūt domā to studenti... Egles Mari?

Alīna. Nu jā... Es jau dzirdēju arī ko vairāk!

Marta. Nu? Ko tad?

Alīna. Ka tā esot viņam tikpat jau kā sadereņa...

Marta (*iesmiedamās*). Ujā! Ujā!

Alīna. Es jau stipri vien šaubījos, vai man pavisam vairs šurp braukt... Sak, kad jau tas tā ir... Ceļas tik visādas valodas...

Marta. Uz tādām valodām nav ko klausīties!

Alīna. Un man tā vien ir... ka manis gan viņš nebūs gaidījis...

No kreisās puses viņām pretī lēni iznāk Velta.

Marta. Nieki! Ko tu vari tur zināt!

Alīna (*pamanījuse Veltu*). Kas tā tāda?

Marta. Tā ir tā mūsu mirušā brāļa meita. Tāda ērmīga meitene! Tik vārīga: ja ko pasaki — tikai pa jokam kad —, tūlīt raud... Velta! (*Kad Velta*

kā kautrēdamās pienākuse.) Apsveicini Puķīt jaun-
kundzi! Un iepazīstaties: būs kopā jādzīvo! (*Alīnai.*)
Es jau tevis tik drīz projām nelaidīšu!

Alīna. Kādi tie cilvēki paliek pilsētā bāli! Tāpat
agrāk es ar... Skolā ejat?

Velta. Skolā.

Alīna. Un arī par gubernanti mācāties?

Velta (*apmulsuse*). Es vēl to nezinu...

Alīna. Kā tā — ejat skolā un neziniat, kas bū-
siet? Bet man jau ar tāpat bija, kad es gāju! Tad
beidzot apnika — un vairs negāju. Prātīgāki ar
bija, jo kas tad tādām gubernantēm ir par dzīvi?
Daudz labāk šitos laikos sataisīties uz kaut ko prak-
tisku. Tagad jau malu malās notur visādus kur-
sus: par piensaimniecību, par biškopību... Ar tām
augstām lietām nekas neiznāk! Es jau ar savā laikā
sapņoju par loģiku, filozofiju un astronomiju... kad
jūsu gados biju. Es ļoti jums ieteiktu piensaimnie-
cību vai sierniecību!

Marta (*kā izlidzinādama*). Uz ko nu kuram tas
prāts nesas. Veltai jau no mazu dienu uz grāma-
tām un mūziku. Pēc ģimnāzijas viņa laikam gan
domās par mūziku...

Alīna. Cik tur tās gudrības! Vai tādiem muzi-
kantiem ar diezin kāds labums? Zināms, nav jau
vaina, ja mūziku ar pieprot. Sabiedrībā tas ir inte-
resanti. Var pamācīties, ja kāds dod priekš tam
naudu... Citādi gan es jums ieteiktu kādu prak-
tisku nozari. Par to mēs vēl parunāsimies, ja tas
jūs interesētu. Bet nu mēs iesim atkal tālāk!

*Marta ar savu viešņu aiziet pa ceļu uz upes pusi un
pazūd aiz kokiem.*

*Velta brīnumu pilnām acīm noskatās jaunajai paziņai
pakaļ, un sejā viņai ir kā pretīgums un bailes. Viņa
nosēstas pie galda, lūko lasīt, bet tad atstumj grāmatu
pie malas un atspiež galvu rokās.*

*Sāk viesties krēsla. Tikai rietumos vēl bālē vakara
sārtums, kurš drīz norims!*

Kaut kur tālu aiz upes dzirdama ligošana.

*Uz krasta dibena kreisajā stūrī parādās Vaivars un
Līcis.*

Vaivars. Var jau būt, vecais draugs, ka tas ir naivi, pat par daudz naivi... priekš šitiem laikiem... Arī par to «ideālo mīlestību»... Bet ar tādām jausmām un domām par laimi pagājuse jaunība un nodzīvota mūža labākā daļa. Nav viegli nomest pa roku galam to, ko tik ilgi kā savu tīrāko prieku līdzī nesis... Vai nu tas gudri, vai negudri — jānes līdz ceļa galam!

Līcis. Un pēc tam? Ja paņēmieš kādam pa ceļam kas lieks — vai tad nav labāk, ja to jau laikus met projām?

Vaivars. Un iet gluži ar tukšām rokām?

Līcis. Labāk nekā nest nevajadzīgu balastu!

Vaivars. Bet nebaida tak tik daudz tas tukšums! Un kaut tas viss būtu arī tikai tukši māņi, kā tu saki. Kas tad ir visa šī dzīve? Vai kāda īstenība vai arī — tikai māņi? Skaties uz to, kas bijis, — un viss izliekas kā viens liels sapnis, un ir it kā grūti ticēt, ka tas bijis kāda īstenība. Un arī tas nākamais, kam eji pretī, it kā ar drebošu sirdi kā gaidīdams, — vai tā arī kāda īstenība? Varbūt atkal tikai māņi — vēl neizsapņota daļa no visa lielā sapņa? Vienalga!

Līcis. Jā, jā, draugs. Tikai es vairs tādu māņu nevēlos! Ir jau diezgan bēdīgi — tikai ar to, ko acis redz. Bet tad tas arī ir droši!

Vaivars. Droši?

Līcis. Tik nevajag nekad no dzīves prasīt vairāk, kā viņa var dot!

*Viņi taisās kāpt uz verandas augšā un iet mājā iekšā;
bet tad Vaivars pamana vientulīgi sēdošo meiteni un
iet pie tās; Līcis viņam gausi seko.*

Vaivars. Ak tu, manu irbīt, ko tu sēdi tā, viena pate? Un tik bēdīga! (*Viņš viegli spiež meitenes galvu sev pie krūtīm un glauda viņai matus.*) Nu laiks līgot! Mēs ar Līča krusttēvu nupat sataisījām sārtus Jāņu ugunīm. Kad vakars satumsīs vairāk, tad tos aizdedzināsim. Un tad klausīsimies Jāņu nakts priekā un līgosim arī mēs paši. Bet kur tu šodien tāda vien esi... kā nosaluse? Vai varbūt... krustmāte tev ko sliktu teikuse? Viņa jau nemaz tik ļauni nedomā, kā tas reizēm izklausās!

Velta (*raudzīdamās dziļi sirsniģi uz augšu — viņam sejā*). Nē, krusttēv, nē! (*Pasmiedamās.*) Tikai tā viešņa gan nupat man deva gudru padomu.

Vaivars. Ak Puķīt jaunkundze? Ko t' šī labu tev teica?

Velta (*ar smieklu un kautrēdamās*). Viņa ieteica man... mācīties piensaimniecību!

Vaivars (*arī pasmiedamies*). Derīgs padoms! Labas ir klavieres, un laba ir arī ķērne. Tikai katrs lai zina, pie kā viņam jāiet!

Līcis (*arī pienākdams*). Ko nu dara tā mazā vēja kokle? Vai skarbāks vējš atkal ieķēries stīgās cietākiem pirkstiem? Kā tāda gan savu mūžu noskanēs! (*Labsirdīgi uzsit Veltai uz pleca.*) Tagad gan, Velta, tu nekā nestrādā! Kāda tu esi palikuse — kā bālēne! Pilsētā tas man nedūrās tā acīs kā te: tur jau daudz tādu. Dzer pienu, peldies upē, guli saulē!

Velta (*pasmiedamās*). «Un pēc tam?»

Līcis (*arī pasmejas, dzirdēdams savu teicienu atkārtotu*). Pēc tam — nu, to tad gan vēl redzēsim! Kad jau nu vienreiz te jādzīvo, tad labāk dzīvot ar veselību nekā bez tās. Tā iznāk ērtāki.

Vaivars. Jā, irbīt, Līča krusttēvam tur ir gan taisnība. Un mēs gādāsim, ka vaigi tev atkal tiek sārti!

Velta. Nakti braukšot pa upi uz leju, Valdis teica. Vai tu ar, krusttēv?

Vaivars. Nē, irbīt. Mēs uzkursim paši savas ugunis. Lai Jāņu prieks pats nāk pie mums! Bet varbūt tev gribētos?

Velta. Nē, krusttēv, es palikšu tepat... pie tevis... (*Ar smaidu; pret Līci pagrieždamās.*) Un ko darīs Līča krusttēvs?

Līcis. Paēdīs vakariņas, bērniņ, un ies gulēt.

No kreisā stūra dibenā parādās Marta ar savu viešņu.

Marta. Tur jau viņi ir!

Alīna. Tak beidzot jūs sadzinām! Sveiki! (*Ap-sveicinās ar Vaivaru un Līci.*) Mēs domājām, ka jūs būsiet Jāņu ugunis jau sakūruši!

Marta. Papriekš paēdīsim vakariņas. Es lūdzu: iesim!

Līcis. Tas man patīk daudz labāk nekā runa par Jāņu ugunīm!

Visi iet uz verandu, tikai Velta atvelkas sāņus un paliek atpakaļ.

Alīna. Kāds jūs prozaisks, Līča kungs! Vajag tak kāda prieka ar...

Līcis. Un pēc tam?

Visi uzkāpj uz verandas un saiet mājā iekšā. Gar mājas galu nāk pulciņš jaunu cilvēku un līgodami pazūd aiz krasta kokiem.

Valdis (*iznāk steigšus gar māju no labās pu-ses*). Līgotāji pie upes jau pulcējas kopā. Kas būs, Velta? Vai tu nāksi?

Velta (*skatīdamās, kur pazuda gājēji*). Es palikšu mājā. Ej vien!

Valdis. Ietiepusēs! Pēc pašai būs žēl... Bet — kā tu gribi! (*Aiziet citiem pakaļ pa upes krastu.*)

Ari Velta paiet uz to pašu pusi un skatās no krasta lejā uz upi.

Kreisajā dibena stūrī uz krasta iznāk Marija Egle. Viņa tuvojās verandai, taisās kāpt augšā, bet tad pamana Veltu un steidzas pie tās.

Marija Egle (*gadi divdesmit trīs veca, vienkāršu, nemeklētu izturēšanos un vieglām, graciozām kustībām; balti ģērbusēs*). Manu Veltiņ! Labi, ka tevi satieku! (*Apkampj un skūpstā to.*) Man negribējās iekšā iet. Varbūt tur pulka ciemiņu. Tad nevar tik drīz atkal ārā tikt. Bet vaļas ir maz!

Velta (*uzticīgi raudzīdamās viņai preti*). Kur tad tev tā jāsteidzas?

Marija. Es gribētu līdzī braukt pa upi... Laivas jau izpušķotas. Tu tak arī nāksi?

Velta. Nē. Es palikšu... kur krusttēvs...

Marija. Vaivara kungs arī brauks! Es viņu palūgšu. Bet kur viņš tagad ir? Laikam tur, iekšā? Kaut es varējuse viņu satikt!

Velta. Es iešu un pateikšu, ka tu viņa gaidi.

Marija. Tā gan, Veltiņ! Un tad sataisies arī pate! O, kā mēs līgosim — cauru nakti!

Velta steigšus uzkāpj uz verandas un ieiet mājā. Marija iet pāra reizes par laukumu uz priekšu un atpakaļ, kā pārdomādama ko, un beidzot nostājas pie ābelēm labajā pusē.

Aiz upes atkal līgo, bet dziesma, kā nevarēdama spārnos tikt, apklust drīz.

Jūle (*iznāk gar māju no labās puses*). Panāc šurp; tur mūs var kāds noklausīties!

Māža (*iznākdama viņai pakaļ*). Ko tad tu man teiksi, Jūliņ?

Jūle. Es gribēju, Māžiņ, tevi palūgt... Man nu pašai nav vaļas: šovakar mana reize pa ķēķi. Bet man stipri gribējās zināt, kur viņi abi paliks!

Māža. Uz kaut ko jau viņi abi dziras gan!

Jūle. Viņa ir to iebarojuse, vai? Tīri kā prātu pazaudējis!

Māža (*bažīgi*). Ej nu zini, ka nav ar ieēdinājuse! Viņa ir niķu pilna!

Jūle. Bet pate radojas ar citiem! Es nesaprotu, kas viņa acis tā apmājis!

Māža. Vī dieviņ! Tie dēlieši jau ir reizēm tīri kā bez maņas! Es ar viņu par šito lietu vēl runāšu!

Jūle. Es tevis, Māžiņ, par to neaizmirsīšu — nu die! Man ir kāda jaka... palikuse jau par šauru... Es tev to atdošu!

Māža. Vai-i, meitiņ, paldies, paldies! Tad būs man, tīri jāsaka, goda drēbe, ko baznīciņā aiziet. Man jau tai dievanamā bieži gribas iet!

Jūle. Bet tad gan, Māžiņ, uzmanies, vai viņi neaiziet abi kopā! Sakās gan viena pate iet uz Vārnu kalnu. Bet kas viņu, pagānieti, var galvot!

Vaivars steigšus iznāk uz verandas.

Māža. Nebīsties — no manām actiņām viņi ne-noslēpsies!

Pamanījušas Vaivaru, Jūle un Māža nozūd aiz kokiem. Marija iznāk laukuma vidū, Vaivars steidzas pie viņas.

Vaivars. Sveika, Marij, sveika! (*Skūpstā viņai rokas.*)

Marija. Es tā... ar steigu... Gribējās tikties ar Veltu... un ar tevi...

Vaivars. Nu labi! Iesim vakariņās — un tad dedzināsim Jāņu ugunis. Kā es tevis biju gaidījis, kā es biju gaidījis! Šodien dabūju zināt, ka tu no pilsētas atbraukuse. Un tad acis tā vien vērās, kad tu kā Laima pamirdzēsi uz mūsu krēslainā ceļa... Un nu tu esi te — tu, labā! (*Skūpstā atkal viņai rokas.*)

Marija. Tik ļoti tu manis gaidīji? Bet šovakar gan es pie tevis tikai uz īsu brītiņu...

Vaivars (*kā neizprazdams*). Uz īsu brītiņu? Tu nepaliksi? Kā tā?

Marija. Nu jā... Tu jau tak zināsi, ka no va-sarnīcām brauks ar laivām uz leju. Daudz man pa-zīstamu studentu... Man arī gribētos braukt līdzī. Esmu arī to jau apsolījusies... Bet tu tak ar brauksi, jā? Nu kā tad!

Vaivars (*kā ēnā iegājis. Balss dobjāka un kā piesmakuse*). Nē, Marij, es nebraukšu. Neesmu arī domājis to darīt: es gribēju svētīt Jāņus tepat, savā mājā. Gaidīju tikai tevis, lai tie būtu pilnīgi un īsti...

Marija. Vai tas nav vienalga, kur tu šo nakti pavadi? Es domāju, tad jau labāk tādā jautrā pulkā!

Vaivars (*nopietni un cieti*). Nē, es tā nedo-māju! Es tev rakstīju — tu visu jau zini... (*Cieš brīdi klusu.*) Tu jau saproti, kādu es domāju šo Zāļu vakaru... (*Skatās viņai sejā un cieš atkal klusu.*) Tu visu zini! Un tu... nevari palikt... (*Apklust un novēršas; tad kā tikai pats priekš sevis.*) Un tu ne-vari palikt...

Marija. Tu paliki tāds noskumis... Nu, kāpēc tā? Padzīvosimies kādu dienu tavā mājā uz citu reizi. Kas tev tur, ka es taisni šovakar nevaru te palikt!

Vaivars. Tas tiešām nebūtu nekas, ka tu ne-vari te palikt šovakar. Tur ir kas vairāk — daudz, daudz vairāk! Un tur ir tas bēdīgais — tas bēdīgais! (*Apklust uz brīdi.*) Jā, sirds jau, kā saka, visu paredz. Tā arī man. Es taisījos uz šo dienu — un sirds man vienmēr jutās kā starp saulainu dienu un tumšu nakti. Sak, nezin kurā pusē būs jāpaliek: saules gaismā vai tai tumsībā? Kā nejauši pasperas solis te uz vienu, te uz otru pusi... (*Brītiņu atkal klusē.*) Nu, Zāļu vakarā, kad uzliesmo jāņugunis visur, kur prieks, es redzu, ka mans ceļš pagriezies uz to nakti, kur jāņugunis nedeg!

Marija. Kam tev vajadzētu ņemt visu tik no-

pietni? Tu pats tikai ko sadomā — un tad sevi moki. Nekas tak nav pārgrozījies! Vai es neesmu pie tevis atnākuse, un vai mēs neesam tie paši vecie, labie draugi? Labāk met tādas skumīgas domas pie malas, esi priecīgs — un brauksim līgot!

Vaivars. Nē, Marij! Ne priecīgs varu būt, ne līgot braukšu! (*Pēc brītiņa.*) Marij, mums jāizrunājas skaidri! Šitā iznāk tādi māņi... Lai arī viņi cik jauki, tomēr māņi! Un sirdij beidzot apnik dzīvot — arī jaukos māņos... Tā sauc pēc patiesības, lai arī tā būtu cik bēdīga vai nežēlīga! Izrunāsimies, mans draugs!

Marija. Tūlīt? To mēs varam panākt arī rīt!

Vaivars. Kāpēc vēl atlikt uz rītu? Lai nāk, kam jānāk, — tūlīt! Esmu tev par visu to jau rakstījis... Tātad domājuse arī tu par to būsi, un mēs tiksим skaidrībā drīzi.

Marija. Mīļais, vai tas tomēr nevarētu šovakar palikt? Man negribētos nokavēties...

Vaivars (*ar tādu rūgtu smieklu*). Nebaidies vis! Tu nekā nenokavēsi! Paies vēl brīdis, kamēr visi braucēji sapulcēsies. Un tik klusi jau arī tas nenotiks. Es darīšu tevi uzmanīgu, kad būs laiks iet... ka tu nenokavējies... Tik tāli tu vari uz mani palaisties!

Marija (*apmulsuse*). Kāds tu esi! Vai tad nu man tas brauciens tik nepieciešams? Tikai... tikai...

Brīdi viņi cieš klusu, kā nedrīkstēdami vērties viens otram vaigā. Vaivars — dziļi nopietns un savādi mierīgs; Marija — it kā bītos no kā. Vēlāk sarunādamies viņi lēnām staigā pa laukumu, vietām piestādamies.

Vaivars (*kā pats sev*). Tad tas nu ir tā... tad tas nu ir tā... (*Marijai.*) Tas, Marij, iznāk gan lieku reizi; bet, ja tā pēdējā, tad tu neņemsi manus vārdus ļaunā. Tu zini, ka bez domām par tevi man viss it kā aptumst — diena paliek bez saules. Tu

sakarā ar tevi vai ar kādu citu cilvēku, tas tur it nekā negroza. Tā tikai mana daļa!

Marija. Ak, draugs, kā man tevis žēl!

Vaivars. Nežēlo vis manis! Un līdzietība te ir tādas zāles, kuras grūti baudāmas... un labuma ar no tām nebūtu nekāda.

Marija. Tad ko es varētu darīt... ko es varētu darīt?

Vaivars. It nekā tu nevari pate no sevis darīt! Lai palūko kāds apturējis pavasara sauli, kad tā liek pumpuriem vaļā vērties un zaļiem asniem spraukties ārā no drēgnās zemes! Un lai palūko kāds aizkavējis bālo sievu, kura staigā pa nakts pakrēšļiem un stīviem miroņa pirkstiem nolauž vienu pavērušos pumpuru pēc otra! Pasildīja saule — un nāk bālā sieva...

Marija (*noplok viņam pie pleca un iešņukstas*). Ak, draugs, ak, draugs!

Vaivars. Tad tā, Marij. Kaut kas mūs šķir. Kas — to es nezinu. Laikam arī tu ne. Varbūt mani gadi tie ir, kas mani aizveduši it kā augstākā, vientuļā vietā, no kuras ar lielāku mieru acis var raudzīties uz tiem ceļiem, kuri, viņus vēl negājušiem, var izlikties visai vilinoši... Ēs, zināms, nešaubos, ka arī tu nonāksi tai pašā vietā. Tikai tad mēs vairs necerēsīm klusēdami viens otram roku spiest: es tad būšu nokāpis jau kaut kur lejāk... Tā, ko es saglabājis sirdī, redzams, nepietiek padarīt mūs nešķiramus šai dzīvei. Bet varbūt mēs, runājot vecā romantikā, tiksimies tur, klusā saules valstī, atpestīti no visa šās zemes ļauna... un pazīsimies, un vairs nešķirsimies nekad!

Marija. Arī te ne!

Vaivars. Dzīve šķirs.

Marija. Es tevis neaizmirsīšu nekad! Tu vari man ticēt!

Vai vars. Ticu! (*Paskatās uz viņu domīgi.*) Bet vai tu man atļausi tev pastāstīt, ko un kā tu jūti? Kā sadalīta ir tava sirds dzīve: kā prieks un vienaldzība, kā bagātība un tukšums, kā tuvums un tālums... Vai tev, domājot par dzīvi ar mani, reizēm nav licies, kā kad prieka vairs nav nekāda jāgaida... kā kad tev paliek nedzirdēta kāda daudz sološa balss... kā kad tu nonākuse kāda ceļa galā un par maz atraduse? Vai tas nava tā? Redzi, to es esmu izmanījis, pūlēdamies tevi pilnīgi saprast. Kam šinī vakarā vajadzēja notikt, to tu jau zini, un manas šaubas šis vakars varēja tikai izklīdināt vai arī — apstiprināt. (*Brīdi klusums.*) Ko tu pēc tam vēl teiktu, modinātu tikai domas par upuri, uz ko tevi varētu spiest mīļa sirds un godaprāts. Tas būtu briesmīgs upuris, un vai tu domā, ka es jaudātu tādu pieņemt? Redzēt tevi ar žēlumu it kā atpakaļ uz ko raugāties, dzirdēt tavās nopūtās tevi pašai sevī raudam — vai tu domā, ka ar to smagumu uz sirds es varētu mierīgi dzīvot? Lai arī mana dvēsele nolemta visām moku ugunīm, vienu mantu, visu citu zaudējot, tā vēl saglabājuse — savu lepnumu. Viss cits ir jau pagalam — un nav arī vairs ko žēlot. Bet ko gribētos paglabāt līdz galam!

Ilgāku brīdi klusums. Vai vars stīvi raugās kaut kur tālumā. Marija kā saguruse atlaižas uz sola un noliec galvu uz krūtīm.

Marija. Vai, vai! Mans draugs... kā sāp sirds! (*Iespiež seju rokās.*)

Vai vars (*ar dzelžainu mieru*). Neraudi... neraudi vis! Nu Zāļu vakars — jāliģo! (*It kā dzied.*) «Es redzēju Jāņu nakti, liģo, liģo!» (*Nosmejas tā sevī.*) Neiet man lāģā! Laikam man nav jāliģo. Bet tev gan!

Marija (*vēl klusu raudādama*). Nē, nē! Kāpēc tu tā?

Marija pieceļas, un viņi atkal lēni staigā, turēdamies vairāk kreisajā pusē.

Vaivars (*ar it kā vienaldzīgu stingrību*). Tad tāds nu ir tas gaidītais Zāļu vakars! Taisījos, taisījos — un sataisījos. Tikai — ne vairs sapņiem, bet īstenībai. Neņem ļaunā, Marij, ka es visu to esmu tev runājis. Bet vienreiz tas tikpat bija jādara — to atzīsi arī tu. Un ne nospiešu un bēdīgu man tevi pieminēt, bet priecīgu un gaišu. Un tāda atkal tu būsi, kad jutīsies brīva no visa, kas varētu tevi it kā saistīt. Tādēļ, Marij, esi brīva!

Staigādami viņi nonākuši starp kokiem kreisajā pusē un uz brīdi pazūd.

Gar māju no labās puses iznāk Elza vieglu segu uz pleciem un ātri dodas projām uz upes pusi.

Vilis (*izsteidzas viņai turpat pakaļ. Paklusu*). Elza!

Elza (*satrūkstas un apstājas pie kokiem kreisajā pusē*). Kas? Ko tu gribi?

Vilis. Vai tu tomēr aizej tur — uz Vārnu kalnu?

Elza. Kas tev par to? Nāc līdz, tad redzēsi! (*Iesmejas.*)

Vilis. Nu kāpēc tu tā dari, Elza? Es tevi lūdzu!

Elza. Labāk nelūdz vis! Uz redzēšanos! (*Ātri pazūd starp kokiem.*)

No kokiem labajā pusē izlien Māža un gandrīz sasitas krūlīs ar Vili, kurš dusmīgi griežas atpakaļ.

Vilis. Ko tu te ložņā, ragana? Pakāršu!

Māža (*nobijusēs*). Vai dieviņ! Tas trakais mani nositīs! Ļautiņi, glābiet! (*Aizskrien gar māju uz labo pusi.*)

Vilis. Pagaidi tik, tu zebieksta! (*Aiziet uz to pašu pusi.*)

No kokiem kreisajā pusē iznāk atkal Vaivars un Marija. Pie upes dzirdamas jautras balsis. Uguns spīdums sāk šūpoties uz koku galiem.

Vaivars. Tā, draugs. Un nu būs arī laiks tev iet. Līgotāji būs jau kopā. Tad brauksiet. Vēlu daudz prieka!

Marija (*kā noguruse*). Kas nu par prieku!

Vilis (*iznāk no pagalma un apstājas pie verandas*). Vaivara kungs, vai nu nebūtu laiks aizdedzināt arī mūsu ugunis?

Vaivars (*kā nesaprazdams*). Ko tu teici, Vili?

Vilis. Es jums prasīju, vai nebūtu laiks aizdedzināt arī mūsu sārta. Citur jau deg. Ja jūs gribiet, tad es iešu un likšu uguni klāt!

Vaivars (*vēsi*). Nē, nevajag! (*Tad kā apdomājies, mīkstāki un laipnāki.*) Bet kā tu gribi, Vili... Ja tev patīk, tad ej ar un aizdedzini. (*Novēršas.*)

Vilis (*kā neizprašanā*). Kas nu par mani būtu... Bet laikam arī jums... Es tomēr aizdedzināšu! Lai sadeg! Lai izkūp! Lai izkvēl! (*Ātri aiziet uz upes krastu.*)

Vaivars. Bet tu jau laikam drīz atkal dosies atpakaļ uz pilsētu? Tad... vai mēs vēl kādreiz tiksimies?

Marija (*sniegdama viņam roku*). Tiksimies. Es vēl... es vēl atnākšu...

Vaivars (*kā dzelzī gribu kaldams*). Paldies! (*Skūpstā viņai roku.*) Vesela, Marij! Vesela, Marij!

Marija (*iet dažus soļus uz upes pusi un pagriežas atpakaļ*). Uz redzēšanos! (*Tad viņa, rokas pie sejas celdama, iesteidzas krastmalas kokos.*)

Pie upes sāk dziedāt lielā pulkā. Gaiši un skaņi iet pār koku galiem «līgo!».

Vaivars stāv kā aizmirstībā, noliecis galvu uz krūtim, — arī kad dziesma noligota.

Marta (*iznāk kopā ar Alīnu uz verandas*). Tur jau viņš ir. Ko tu tur stāvi tā, Miķel? Kam nepaliki vakariņās?

Alīna. O, tur blāzmo jau ugunis! Laikam tie brauc jau uz leju?

Marta. Iesim uz mūsu krastu — tur visu redzēsim!

Alīna. Mēs jūs gaidīsim, Vaivara kungs!

Marta un Alīna nokāpj no verandas un aiziet uz upes krastu kreisajā dibena stūrī.

Velta (*iznāk no kokiem labajā pusē. Dreboša kā pēc dziļām raudām — viņa ātri slid par laukumu un kā lapiņa pieplok Vaivaram*). Krusttēv! Mīļo krusttēv! Tev ir grūt'! Es zinu! Tev ir grūt'!

Vaivars (*it kā atmostas, atslīgst uz soliņa pie galda un velk meiteni sev pie krūtīm*). Tu, Veltiņ... Manu irbīt... Manu mīļo irbīt!

OTRAIS CĒLIENS

Miķeļa Vaivara dzīvoklis Kalnainēs. Plaša, vienkārša, bet glīti un ar gaumi ierīkota istaba. Dibenā viens logs, pa kuru redzamas zaļas koku virsaunes; kreisajā pusē otrs logs, un pa to redzams upes likums ar kraujainiem krastiem. Labajā pusē divēj' durvu: dibena kaktā — uz gājēju telpām un priekšnamu; vairāk uz priekšu — uz citām Vaivara istabām. Kreisajā pusē, blakus logam, vienas durvis — uz verandu. Priekšā lielāks galds un balti krāsoti krēsli. Pie loga dibenā dīvāns un mazāks galds. Pie sienām pa gleznai. Grāmatu plaukti. Vāzes ar puķēm.

Saulaina svētdienas novakare. Upes likums un krasti aiz loga saules apmirdzēti.

Valdis (*nāk iekšā pa verandas durvīm, nedams segas, spilvenu un kādu grāmatu*). Ir, ir tava grāmata ar! Tu nemaz ar neklausī: dakteris noteica, ka tev nevajag lasīt, bet tu tomēr lasi. Tu dabūsi no viņa bārienu!

Vaivars (*ved iekšā Veltu, viņu ar roku apņēmis*). Jā, irbīt, jāklausa gan dakteram! Ja lasīšana nebūtu par ļaunu, tad viņš tev nebūtu arī liedzis. Gan atkal izlasīsies, kad tiksī vesela!

Velta (*ļoti bāla un nespēcīga, nedrošu, kā dziesotošu balsi*). Es jau ar... necik nelasīju... Tikai... pāra dziesmiņu... Un tās pašas... es jau agrāk... zināju no galvas... (*Viņa ir piekususe, un krūtis it kā cīnās pēc elpas.*)

Vaivars (*sirsnīgi un rūpīgi*). Tu esi piekususe? Tā nākšana kalniņā ir tev par grūtu. Citreiz es tevi uznesīšu — neļaušu vairs pašai kāpt!

Velta (*skumji pasmaidīdama*). Mani — tik lielu meitu! Klēpī mani? Cik tas jocīgi! Klēpī?

Valdis ar savu nesamo ieiet pa durvīm labajā pusē — citās Vaivara istabās.

Vaivars. Nu jā, klēpī. Cik ilgi tad vēl ir, kad es tevi tā nēsāju mazu! Kā kad tikai vakar vai aizvakar!

Velta. Jā, krusttēv... nēsāji mani... un uzaudzināji lielu... Man ir tā savādi... Kad gribu atminēties tēti — tad redzu tevi... (*Pēc brītiņa.*) Mīlo, mīlo krusttēv! (*Lūpas viņai noraustās kā uz raudām.*)

Vaivars. Tev, bērns, nevajag tā kauties ar skumjām domām! Tad paliksi drīzāk vesela. (*Glāsta viņai plecus.*) Vai tu varbūt nevēlies iet gultā?

Valdis (*iznākdams atpakaļ*). Es vietu sataisīju, un tu vari iet gulēt. (*Iziet uz verandu.*)

Velta. Tā apnicis gulēt! Atļauj man, krusttēv... palikt vēl te... Par agri tu ievedi mani iekšā!

Vaivars. Nē, Veltiņ! Nāk uz vakaru, un gaiss paliek vēsāks. No upes ar ceļas drēgnums. Bet te tu vari gan kādu brītiņu vēl pasēdēt — spīd jau vēl te saulīte... (*Viņš pievirza krēslu un atsēdina Veltu.*)

Velta (*raudzīdamās pa logu uz koku galiem*). Vasara iet uz galu... bēdīgi! Pienāks laiks uz skolu iet... bet vai tad es būšu jau vesela?

Vaivars (*apsēzdamies arī pats*). Neraizējies tā! Tagad mums jādomā tikai par to, ka tu paliec vesela. Tad atkal viss būs labi!

Velta (*papurinādama galvu. Neticīgi*). Nezin kad es tikšu vesela. Varbūt vairs nekad... (*Pēc brītiņa domīgi*.) Varbūt vairs nekad!

Vaivars (*viņu mierinādams*). Kam nu tev tā domāt!

Velta (*kā savas domas domādama. Klusi un skumji*). Citas meitenes skolā saies — manis vien nebūs. Viņas būs — manis nebūs...

Vaivars (*nemierīgi*). Ak, kam tu tā! Kam tu tā? Tagad tev vajag tikai miera un atspirgšanas. Dakteris jau ar domā visu labu. Asinis nu tev nav bijušas?

Velta. Šodien nav. Vakar gan — stipri...

Vaivars. Ak vakar bija? Bet nekas! (*Ātrāk*.) Tikai nevajag tev tagad ne par ko domāt un uztraukties! Esi mierīga un neliecies ne par ko nezinis!

Velta. Vai tas tiesa, ka arī mans tēvs... nomiris ar tādu pašu vainu... kā ir man? Tā viņi runā...

Vaivars (*izvairīdamies*). Nu, kaut kas bija arī viņam. Bet nevar jau zināt, vai tā bija šitāda vaina. Es domāju gan, ka ne. Viņš bija pārmocījies pie darba... Neklausies tu, kādus niekus kurais runā!

Velta (*domādama ko savu*). Arī man tā pate vaina... Un arī man... tāpat kā viņam... jāmirst...

Vaivars. Ak, bērns! Kam tu vienmēr tā? Nevajag, nevajag! Tev viss mūžs vēl priekšā! Tur būs arī prieks un laime!

Velta. Prieks un laime, krusttēv? Bet kā es varu cerēt... ka man viņi būs... kad citiem nava?

Vaivars. Kā tad nava, Veltiņ? Vai nu pasaule bez prieka un laimes? Ir arī!

Velta (*drusku padomājuse*). Tev pašam nava, krusttēv!

Vaivars. Kā tā, irbīt?

Velta. Es zinu... ka tev... bijis daudz, ko ciest... un ka tu esi bēdīgs... Krusttēv, tu esi dvēselē bēdīgs!

Vaivars (*apmulsis*). Nu jā... Es... Man nu nav diezin cik labi gājis... (*Tad spīrgti un droši.*) Kaut gan nelaiimes arī man nava nekādas! Kas t' man, Veltiņ, kait nedzīvot? Vai kā trūkst? Iztikuši esam visi, un Kalnainēs mums visiem sava pajumte. Nē, nemaz nav tik slikti! Nemaz nav tik slikti!

Velta. Bet sirdī tev nav prieka. Nav prieka, krusttēv, laimes!

Vaivars. Arī tā nav, irbīt, ka man nebūtu nekāda prieka. Tu tak man esi — tu un Valdis! Un, ja, domājot par savu dzīvi, man mazāk prieka, toties vairāk ir, kad domāju par jūsu dzīvi.

Velta. Maz tev, krusttēv, prieka arī no manis. Slima... slimā... (*Sāk stipri kāsēt.*)

Vaivars (*pieotrūkstas un steidzas pie viņas, apņem viņas plecus un ļauj atbalstīties meitenes galvai sev pie krūtīm*). Veltiņ, Veltiņ! Atkal tas kāss! Tu par daudz runāji! Nesaki nu vairs nekā!

Valdis (*ienāk pa verandas durvīm*). Šiem ar zveju gājis diezgan labi: vakariņām zivis būs! Tikai Puķīt jaunkundze tikko neievēlusēs upē un nenoslīkuse! (*Pasmejas.*) Līča krusttēvs tik, tik noturējis. Bet par to gan pats iekritis upē ar visām drēbēm!

Vaivars. Vai viņi jau pārnāca?

Valdis. Jā. Krustmāte ar Puķīt jaunkundzi ir tepat dārzā.

Velta. Es tagad iešu... uz viņu pusi...

Vaivars. Labāk būs gan, irbīt, ka tu brīdi atpūties. Piekususe... Tas āra gaiss tevi stipri vēl nogurdina. (*Palīdz viņai no krēsla piecelties un saudzīgi ievada viņu otrā istabā.*)

*Aiz durvīm, uz verandas, tai pašā laikā dzird
sieviešu balsis un smieklus.*

Valdis iziet pa otrām durvīm — uz saimes galu un priekšnamu.

Marta (*nākdama iekšā*). Viņš laikam būs pie mūsu slimnieces.

Alīna (*nākdama tūlīt aiz Martas*). Grūti gan, ka kopjams tāds slimnieks!

Marta. Es jau nu tā grūtuma, taisnību sakot, jūtu maz: brālis ir tas kopējs. Man daudz ko darīt cita — nav jau nieka lieta saimniekot tik plašā mājā! Bet Miķelis jau pie viņas, vai rīts vai vakars...

Alīna. Laba sirds viņam par daudz! Bet vai nu gluži tā vajadzētu?

Marta. Jā, es jau nu gan tā nevarētu, kaut arī brālabērnī tie man tāpat kā viņam. Audzinājis, skolojis... Un ko viņš par tiem ir naudas gāzis... tad tīri bailes metas!

Alīna. Tā nu, pēc manām domām, ir tomēr kļūda no viņa puses. Ar tām dārgajām un ilgajām skolām! Es jau zinu to pate pie sevis. Labi, ka pie laika izstājos! Ko tad tur iemāca? Es tur neiemantoju nekā! Labāk būtu licis mācīties kādos amatos — drīzāki pelnītu paši sev maizi!

Marta. Gandrīz manas domas ar tās būtu. Bet viņam jau nevar to iestāstīt! Ko šie vēlas, to viņš dara! Tā pate meitene, ja paliktu atkal vesela, — ar ģimnāziju vien jau nepietiktu — ietu vēl studēt mūziku...

Alīna. Vēl mūziku studēt! Tas nu gan par traku! Mūzika vēl jāstudē!?

Marta. Mans brālis jau ir tāds savādnieks. Īsteni šovasar viņš ir stipri pārvērties un reizēm liekas gluži kā bez prāta. Ne par ko vairs nebēdā! Viendien teica Līčam, ka šis būtu gribējis, lai viss sabrukot un sagāžoties šim virsū un lai šis zem tām drupām nosmokot... Tā viņš sadomājis arī to mājas pārdošanu!

Alīna. Tad tas taisnība gan, ka viņš gribot Kalnaines pārdot? Biju to dzirdējuse, bet negribējās tam nemaz ticēt!

Marta. Taisnība! Ko es viņam neesmu izrunājusēs, lai met tādas domas pie malas, bet tas nekā nepalīdz! Pārdošot māju un visu citu mantu, nodrošināšot brālabērniem skolas naudu un tad došoties kaut kur pasaulē... Te esot par grūt': jāsmokot nost... jādauzoties ar galvu sienā — un tā vien!

Alīna. Nu, tas ir tā... ka viņam nava it kā savas dzīves... Aiz to tas apnikums...

Marta. Nu, tad gādā par to, lai viņam rodas sava dzīve!

Alīna (*kautri, kā nokaunējusēs*). Es? Ko nu es! Viņš laikam nevar vēl aizmirst... Jā, nelaimīga mīlestība! (*Pieiet pie loga.*) Vai tur nu prāts — šitādu māju pārdot!

Marta. Lūko tu iedevuse viņam prātu! Es nevaru. Mums jau ar manējo ar tādas bēdīgas domas: būs tad jāiet atkal pasaulē... Bet tik labi varētu dzīvot tepat! To saimniecību jau varētu vadīt mēs tāpat kā līdz šim. Būtu tik apprecējies un dzīvojis mierīgi!

Vaivars (*iznāk no blakus istabas*). Ā, zvejnieki ar jau mājā!

Marta. Un visi, paldies dievam, dzīvi! Bet parunājaties nu kādu brītiņu divi vien; man jāiet

gādāt par vakariņām. (*Iziet ar acis kritošu steigu pa durvīm uz priekšnamu, uzmezdama Alīnai zimīgu skatu.*)

Alīna. Par ko jūs vairs uz upi neatnācāt? Ap-solijāties...

Vaivars. Neņemiet ļaunā: man iznāca kavēša-nās te — ar mūsu slimnieci.

Alīna (*pieiedama viņam tuvu klāt*). Jūs esat gan labs — jūs par viņu tā rūpējaties!

Vaivars. Kas tur nu par kādu labumu — tas mans pienākums!

Alīna. Pienākums... Nu, uz to ar var raudzī-ties visādi... Atļaujiet, ka es te jums ko palaboju! (*Viņa sakārto labāk tam kaklautu, kuram saišķis atvilcīs vaļā.*)

Vaivars (*raudzīdamies viņā tuvu*). Es domāju: ja jau ir pienākums, tad viņš arī tikai vienādi sa-protams.

Alīna (*pieglauzdama Vaivaram kādu izbozušos matu šķipsnu*). Un pie tam gluži aizmirstiet pats sevi... Jūsu māsa ir man šo to stāstījusi. Arī to, ka jūs gribot savu māju pārdot. Vai tas tiesa?

Vaivars. Tiesa gan. Jau rīt man vajadzētu būt pilsētā — noslēgt galīgu līgumu.

Alīna. Es gan jums to neieteiktu! Jums tik liela un skaista māja — kas te varētu būt par dzīvi! Tik, zināms, saimniecību tad vajadzētu ņemt pašam sa-vās rokās. Rentnieki māju nolaiž... Tā visi saka.

Vaivars. Bet par visām lietām — tad vaja-got labas saimnieces! (*Pasmejas.*) Tā arī visi saka.

Alīna. Ņemiet sev saimnieci! Kāpēc jūs dzīvo-jiet bez savas saimnieces? (*Drusku novēršas.*)

Vaivars. Kur viņa ir? Parādiet tikai man — un es viņu lūgšu, lai nāk un glābj Kalnaines!

Alīna. Gan atradīsiet, ja gribēsiet...

Vaivars (*pasmejas*). Nu labi! Tad es griezīšos pie jums pašas. Vai jūs nāksiet par manu saimnieci? (*Skatās viņai balsnējā sejā un uz brango augumu.*)

Alīna (*arī smejas*). Kāpēc ne?! (*Ātri nogriez-dama valodu uz citu pusi.*) Bet te tomēr ir par silt' — ārā labāk. Vai jūs neizrādīsiet man sava dārza?

Vaivars. Varam iet. (*Pamet bažīgas acis uz istabu, kurā ievadījis slimo Veltu. Atvērdams durvis uz verandu.*) Lūdzu!

Alīna (*iedama ārā*). Un kāds te jauks izskats uz upes krastiem! Sakiet — vai jums nebūtu žēl to visu atstāt?

Valdis, ar Vaivaru un Puķīt jaunkundzi verandā pārmijies, ienāk pa verandas durvīm.

Vaivars (*no verandas*). Valdi!

Valdis (*pie vēl neaizvērtām durvīm*). Nu?

Vaivars. Paliec kādu brīdi istabā! Velta ap-gūlās. Bet varbūt viņai atkal kā ievajagas. Es drīz atkal būšu.

Valdis (*aizvērdams durvis*). Palikšu. (*Viņš pa-raugās ārā pa logu, paņem tad kādu grāmatu, at-sēstas pie mazā galdiņa un sāk lasīt.*)

Vilis (*ienāk pa saimes durvīm*). Jūs viens pats te, jaunskungs?

Valdis. Jā, Vili. Kā tu meklē?

Vilis. Vaivara kunga. Man teica, ka viņš esot te.

*No blakus istabas dzird Veltas vāju saucienu:
«Krusttēv!» — un pēc tam viņa kāšē ilgi un grūti.*

Valdis. Pašlaik nava. Bet pagaidi — viņš drīz nāks! (*Ieiet otrā istabā pie Veltas.*)

Vilis. Drusku pagaidīt jau var. (*Viņš uzgriež papirosu, atsēžas krēslā un ar patikšanu velk dūmu.*)

Jūle (*ienāk pa saimes durvīm*). Ā, tu esi te, Vili! Vilis. Es neesmu tev nekāds dēls, ka te vilīšo!

Jūle (*ar tādu žēlu laipnumu*). Vienmēr tik ar jaunu vien! Ko es esmu tev sliktu izdarījuse?

Vilis. Un ko tu esi man labu izdarījuse?

Jūle. Tu jau neņem pretī, ja arī es ko darītu. Viendien pat: sak, es salāpīšu tās bikses — man taisni tādi ielāpi bija pie rokas. Bet šis kā rietin rej pretī!

Vilis. Lāpi vien pate savas bikses un liec manām mieru!

Jūle. Neaiztikšu jau, neaiztikšu, kad negribi! Apģērba gabals aiziet postā acīm redzot; bet ko tur nu, kad jau pats nekā nebēdā! Es domāju, ka te būs saimniece. Man vajadzētu ar viņu par vienu lietu parunāt. Iznāk tā, ka man vien vairāk tas darbs pa māju jāpadara. Otrās meitas tikpat kā nav. No pavasara skrēja ik pārdienas uz pārupi. Nu gan vairs neskrien: izputējuši tie radi... Bet darba strādnieka tāpat nav! Vai nav te saimniece redzēta?

Vilis. Kā ne — vēl pērn viņu te manīju!

Jūle. Tāds kā šis! Vienmēr tik uz naida vien!

Vilis. Un tu tikai uz mīlestības vien!

Jūle (*saskaitusēs*). Vai es tev savu mīlestību spiežu? Ņem jau tādu mīlestību, kas izprovēta! (*Iziet ātri atpakaļ, durvis dusmīgi aizsiedzama.*)

Māža (*izceļ galvu aiz loga kreisajā pusē*). To viņa bij ar pelnījuse — lielā mele! Aizskrēja kā maizes iedota. Labi gan, Vili, ka tu neesi ar viņu ielaidies! Ietu tāpat kā aizpērn tam Driķu Mārtiņam viņu sētā. No iesākuma ar šo tā kā drusku pakūvējies, un šī nu — nedod tu, dieviņ! I nevarēja tad cilvēks nekā cita kā šmauca pavasarī uz Rīgu projām! Un uz mānišanos — kā viena pagāniete! Viņlaik apsoliņās, ka šī man no drēbēm kaut ko iedošot. Tā dod i šodien! Un nejēdzīgs meitiets:

gaušāt par otru visādus niekus! Nu vai ēdin ēd kopa to pašu Elziņu... Viena neglīta mute cilvēkam, kad tā labi apskatās, — viena neglīta un netīra mute!

Vilis (*iedams uz logu*). Paplēt tu vaļā savu tīro muti — man pašreiz ir jāspļāun!

Māža (*iesmejas priecīgi*). Tu ar vienmēr uz tiem jokiem vien! Bet ar to Elziņu gan tu varēji mīlīgāks būt: tāda bēdīga vien, nabadzīte...

Vilis. Vai tu neiesi prom, ragana! Kāds velns tevi dīda?

Māža. Gan tu šitai raganai vēl paldies teiksi! (*Smejas priecīgi.*) Jau dažs labs šitāds kungs ir nobučojis man visus pirkstu pirkstiņus!

Vilis (*raudams nost siksnu no vēdera*). Pagaid' šur! Es ar tūlīt nobučošu tev — tikai muguriņu! (*Sit ar siksnu logā.*)

Māža (*atiedama no loga*). Tīri vai traks palicis! Dari tu viņam labu — šis taisās vēl kauties!

Vilis (*jozdams siksnu ap vēderu*). Velna māte tāda!

Pa verandas durvīm nāk iekšā Vaivars un Alina — abi kā par ko ieinteresēti un kā tuvāki viens otram.

Vaivars. Kādreiz jau tas viss arī man ļoti patika.

Alina. Un patiks atkal! Bet pārdot — tā būtu, pēc manām domām, liela kļūda!

Vaivars. Ko tu, Vili? Tu gribēji man ko teikt?

Vilis. Nē, gaidu no jums. Vakar jūs runājāt, ka šodien būšot jābrauc uz stanciju. Kas tad ar to braukšanu būs? Lai es zinu sataisīties.

Vaivars (*sāk staigāt pa istabu. Kā neizprašanā*). Jā, Vili, jābrauc jau būtu... Es tā arī solījos. Bet Velta ir palikuse tāda kā slimāka... un es nemaz nezinu, kā darīt... (*Brīdi domā.*) Nē, Vili, šodien neb Bruins vis. Varbūt kādreiz vēlāk. Jā, Vili, — kādreiz vēlāk!

Vilis (*iedams ārā pa priekšnama durvīm*). Nu, tad es zinu! Un tas man patīk: lai nedomā tāds meitiets, ka tādēļ jau nu pasaulei drupās jāsakrīt!

Alīna. Ko viņš tur runāja? Tāds ērmīgs cilvēks.

Vaivars (*pasmejas*). Vilis ir labs cilvēks. Tikai citi viņa reizēm nesaprot. Ikvienam jau laikam kādreiz gadās, ka citi viņa nesaprot...

Alīna (*pieiet Vaivaram tuvāk un skatās cieši viņam acīs*). Jā, tas notiek gan tā — tas notiek gan!

Vaivars. Un tad dvēsele paliek uz laiku kā slima... un it kā gaida, lai kāds pagrozītu labāk viņas pagalvi... Un, ja kāds arī to dara, tad pret to rodas kā pateicība, kā draudzība...

Alīna (*viegli pieskardamās viņam pie rokas*). Un vai, no savas slimības gultas celdamās, tāda dvēsele nevarētu just arī ko vairāk kā tikai pateicību un draudzību?

Vaivars. To es nezinu... Bet es pateicos jums, ka jūs atkal atbraucāt uz mūsu māju! Šodien man ir tā savādi labi... (*Nolaizdams roku viņai uz pleca.*) Es jums pateicos!

Alīna. Ko es jums laba darījuse?

Vaivars. Arī varbūt... pagrozijāt labāk manu pagalvi... (*Nosmejas un novēršas no viņas par gabaliņu.*)

No blakus istabas iznāk Valdis.

Alīna. Ka es to varētu!

Valdis. Krusttēv, Velta lūdz, lai tu ieejot pie viņas.

Vaivars. Vai viņa nemaz neiemīga?

Valdis. Nē. Viņai atkal sāka nākt asinis.

Vaivars (*uztraukts*). Asinis! Atkal asinis?

Valdis. Bet drīz gan pārgāja. Grib, lai es atnesot šai ūdensrozes... Es iešu uz upi un lūkošu kādu dabūt.

Vaivars (*kā tumšu ko jauzdams*). Ūdensrozes? Viņa vēlas ūdensrozes?

Valdis. Jā, kaut vienu baltu ūdensrozi! Šī pate būtu pēc viņas gājuse, kaut varējuse. Bet ar rozi rokā viņai būšot viegli domāt, ka pate braukuse viņai pakal uz Melno atoru... (*Iziet ārā pa verandas durvīm.*)

Vaivars. Atnes ar viņai kādu baltu puķi! Es tūlīt pie viņas iešu.

Alīna. Vai es ar nevarētu pie viņas ieiet? Gribētos paskatīties, kāda viņa ir.

Vaivars. Nē, jaunkundz, nē! Aizbildiniet! Kad sveši tur iet, viņa stipri uztraucas. Pat mana māsa nevar iet. Tikai mēs ar Valdi. Aizbildiniet mani! (*Ieiet blakus istabā.*)

Līcis (*nāk pa durvīm no saimes gala*). Vaivars laikam guļ vēl dienvidu?

Alīna (*jautri*). Dienvidu — līdz vakaram! Jūs par gulēšanu vien laikam domājiet?

Līcis. Labu miegu blakus labai paēšanai es uzskatu par labāko, pie kā cilvēks šinī pasaulē var tikt. Un man žēl, ka ar visu to zveju šodien dienvidus pagalam!

Alīna. Labu miegu un labu paēšanu... Cita jūs nekā neatzīstat?

Līcis. Jā, tās lietas ir ņemamas droši! Ir varbūt vēl šis un tas, bet — jau savienots ar risku!

Alīna. Nu, kas tad vēl?

Līcis. Laba sieva, piemēram. Bet kurš precēdams var būt drošs, ka tādu arī dabūs?

Alīna. Kas milē, tam arī nemaz nenāk prātā izrēķināt visus labumus; tas paklausa tikai savai sirdij...

Līcis. Un pēc tam?

Alīna. Nu, pēc tam dzīvo!

Līcis. Un nožēlo!

Alīna. Par ko nožēlo?

Līcis. Parādiēt man vienu vienīgu cilvēku, kurš nebūtu kādreiz nožēlojis, ka precējies! Es labprāt gribētu redzēt tādu retu eksemplāru...

Alīna. Jūs esiet viens briesmīgs cilvēks, Līča kungs! Par to arī neviena sieviete nava jūs iemīlējusi...

Līcis. Un slava par to mīlam dievam!

Alīna. Un arī pats jūs neesat nekad mīlējis, ka tā runājiēt.

Līcis. Arī slava mīlam dievam, ka viņš mani no tādas vājības pasargājis!

Alīna (*viņam cieši acīs raudzīdamās*). Bet, ja nu viņš kādreiz jūs no tādas «vājības» vairs nepasargātu, — ko tad?

Līcis (*viņai cieši pretī raudzīdamies*). Tad... viņa žēlastība būtu no manis atkāpusies...

Alīna. Nu, vai ziniēt — es tam nemaz neticu, ka jūs tik ļauns, kā izliekaties. Tad jau šodien jūs nemaz nesteigtos manis glābt, bet ļautu man iekrist no krasta atorā un noslīkt...

Līcis. Tas — aiz bailēm no nepatikšanām: jāvelk mironis no atvara laukā, jāsauc ārsts, policija... (*Smejas, kavēdamies acīm pie viņas brangajiem locekļiem.*)

Alīna. Nu, kā tas arī nebūtu — esmu jums parādā lielu paldies. Pirmīņ ar to nobīli netiku jums nemaz pateikusies. (*Sniedz viņam roku.*)

Līcis (*pievilkdams viņu sev tuvāk*). Vai par dzīvības glābšanu tā vien pateicas? (*Apkampj un noskūpst viņu.*)

Alīna. Kāds jūs esiet! Bet nupat teicāt, ka bez ēdiena un miega nekā cita neatzīstot...

Līcis (*pasmejas*). Es atzīstu visu, kas nav savienots ar risku!

Alīna. Un šis — domājiet ne? Bet ja nu es ņemu to ļaunā?

Līcis (*paliekdamies uz viņu, intīmi*). Tad es jūs pielūgšos... un jūs manu grēku piedosiet...

No blakus istabas nāk Vaivars.

Alīna. Bet nu neaizmirstiet, ka jūs esiet manā priekšā vainīgs, un sods sāksies ar to, ka es no jums aizeju! Neaizmirstiet to! (*Priekšnama durvīs pagriezdamās atpakaļ.*) Neaizmirstiet!

Vaivars. Vai zini — šodien es vēl uz pilsētu nebraukšu. Tas bērns ir atkal slimāks. Ja tev nav lielas steigšanās, paliec kādas dienas vēl te; tad brauksim reizē!

Līcis. Var arī tā. Bet vai tev pavisam vērts braukt?

Vaivars. Kā? Viss tak jau tik tāli, ka jāparaksta tik līgums!

Līcis. Kas par to? Neparaksti! Vispārim šī tava ideja man diezīn kā vis nepatīk. Kāpēc tev Kalnaines jel maz pārdot?

Vaivars. Apnicis man te nāvīgi!

Līcis. Tu domā, ka citur neapniks? Tad brauc vien un paraugies!

Vaivars. Ar ko? Visu savu lieko naudu esmu salicis te — zemē un ēkās.

Līcis. Taisi parādus! Bet māja lai paliek!

Vaivars. Tas man tā neparasts — dzīvot no parādiem! Nauda kabatā — un brīvs!

Līcis. Nieki! Es tev pateikšu, ko tu darīsi, kad būsi naudu saņēmis. Tu brauksi, kur ceri vēl it kā ieraudzīt savu iedomāto un zudušo laimi...

Vaivars. Varbūt...

Līcis. Un tad tu gribēsi redzēt, kā tava laime iet ar kādu citu — un ne pa tavu ceļu... Un tu redzēsi ar, ka viņa ar to citu ieiet kādā svešā namā

un aiz viņiem aizveras durvis. Un tur, iekšā, tu dzirdēsi kā klusus tīksmes smieklus, tev liksies pat, ka tu jūti karstus, trīcošus elpas vilcienus. Bet tu stāvēsi ārā — vējā un lietū — un gaidīsi...

V a i v a r s (*sasliedamies*). Nē!

L ī c i s. Tā tu saki. Bet kaut kas tevi uz to spiedīs — darīt pāri savam lepnumam. Ar to beidzas tādas lietas neizbēgami!

V a i v a r s (*nemierīgi staigādams pa istabu*). Nē! Mans vecais draugs, to tikai ne!

L ī c i s. Ko tad tu darīsi? Labi, tu aizbrauksi uz svešu pilsētu, svešu zemi...

V a i v a r s. Jā, to es gribētu darīt!

L ī c i s. Bet izrādīsies, ka tā nava tur, kā tu meklē, — miera. Tad tu brauksi tālāk uz jaunu vietu un no tās jaunās vietas — atkal tālāk...

V a i v a r s. Varbūt tā... varbūt tā... (*Spiež galvu rokās.*)

L ī c i s. Tad beidzot tu atzīsi tomēr, ka nekas nav sadzenams. Un pēc tam?

V a i v a r s (*piepeši nostādamies staigāt*). Bet saki — ko tad man darīt? Ko darīt man?

L ī c i s. Gluži vienkārši — palikt tepat. Ja šitā dzīvot tev par grūt', gādā tepat par pārmaiņām. Vairāk nekā.

V a i v a r s. Kādas pārmaiņas es varu te sagādāt? (*Pasmiedamies.*) Plēst šitās ēkas nost un celt jaunas?

L ī c i s. Kāpēc to? Ja vaļoties apnicis, ņem saimniecību pats savās rokās. Mirsi kā Kalnaiņu muižnieks! Tālāk: noskaties kādu sievieti, kura cik ne cik tīk prātam, un apprecē to. Tev jau nu vienreiz ir tāda sirds, kurai vajag pie kā turēties. Tad pārmaiņu netrūks!

V a i v a r s. Kur tad ir tā sieviete, kuru es varētu

mīlēt? Kur viņa ir? Vai arī tu domā — bez mīlestības?

Līcis. Nu, ar to mīlestību... Vai tā arī nav tāda pārdzīvota lieta tāpat kā viss cits romantisms? Bet tā jau no laika gala ir tava nelaime, ka tu esi romantiķis!

Vaivars (*skumji pasmaidīdams*). Kas nu dos sevi vairs pārradīt!

Līcis. Nu jā, tiesa... tas ir bēdīgi. Bet tā saucamā mīlestība romantisma vārdā, man liekas, vienmēr vēl ir citas labas lietas pakundzējusi. Ja zināmā sievietē ir diezgan glīta un vesela un nav viņai kāda traki brēcoša netikuma, tad vispirmā kārtā pietiek. Ja viņu kā cilvēku var arī cienīt, tad jau ir daudz. Tās, pēc manām domām, tai laulības spēlē ir trumpas, pret kurām mīlestība vienmēr paspēlē!

Vaivars. Un tu domā... ka dzīve būtu iespējama arī tā?

Līcis. Ak, vecais romantiķi, cik tu esi naivs! Dzīvo ļautiņi uz augšu lēkdami! Un vēl ne tā nava, ko es te sasaucu. Cik bieži nenotiek tā: ir sievietei labs pūrs — un viņā iemīlas kāds tik nāvīgi, ka mirst vai zemē. Nebūtu tā pūra, nebūtu arī tās stiprās mīlestības. Tavas sugas romantiķu nelaime nu ir atkal tā, ka viņi par visu prasa tīri neticamu maksu un paši arī nereti sola to, ko nepavisam nespēj dot. Mērenāki, mans draugs! Kamēr šai pasaulē jādzīvo, tikām jāraugās ne tik daudz uz mākoņiem gaisā, kā uz zemes zem kājām.

Vaivars (*staigā atkal domīgi pa istabu, kā sevi uz ko svešu un nesaprotamu raudzīdamies*). Nezinu, nezinu...

Līcis. Precēties tev nu vajadzētu gan — tas ir tiesa: tev, kā jau es sacīju, vajag kāda, pie kā ar sirdi turēties. Jo vairāk tādēļ, ka tie, pie kā tu tagad turies, padodamies dzīves likumam, tevi agrāk

vai vēlāk atstās un ies paši savus ceļus. Tad tev dzīvot būs vēl grūtāk.

Vaivars. Padomus tu dod, bet pats pēc tiem nedzīvo!

Līcis. Kuram ārstam tad pašam tās zāles jādzēr, kuras viņš paraksta? (*Pasmejas.*) Ar mani tu nesalīdzinies: mēs esam cirsti katrs no savāda koka! Bet par manu padomu tu padomā — un ziņo man drīz, kad jābrauc uz kāzām. Puķīt jaunkundze diezin cik ilga apdomāšanās laika neprasis!

Vaivars. Puķīt jaunkundze... Traks esi?

Līcis. Ha, ha, ha! It nemaz! Ka Puķīt jaunkundze kāro apprecēties, par to es varu derēt ar deviņdesmit deviņi pret vienu! Un romantiķe viņa arī nebūt nava un neizpildāmu prasījumu neuzstādīs. Viņa būtu ar mieru nākt varbūt arī pie manis, ja es jel maz gribētu precēties. Un es viņu arī ņemtu, tas ir, ja es gribētu precēties. Bet, ja viņai būtu jāizvēlas starp tevi un mani, tad vinnētājs, bez šaubām, paliktu tu: tev ir Kalnaines, man nav. Tādēļ tik sit viņai sau jā! Un tad tu varēsi dzīvot un strādāt — un pa starpām arī sapņot, jo īsts romantiķis kā tu, Miķel, ir tāds slimnieks, kurš galīgi izārstējams nav nekad!

Valdis (*ienāk no verandas. Rokā viņam ūdensrozes*). Krusttēv, vai Velta guļ?

Vaivars. Iemīga, kad es tur biju. Bet varbūt ir atkal atmodusēs. Paskaties!

Valdis (*kavēdamies*). Vai tu, krusttēv... līdz vakaram būsi mājā?

Vaivars. Un tad?

Valdis. Mēs ar Vili gribētu pabraukt līdz vērpatām. Tur, saulei rietot, varens izskats! Un turpat Klusajā Dzīlē ķeroties sami. Gribējām palūkot...

No ārpuses pie loga kreisajā pusē pienāk Marta.

Vaivars. Veltas dēļ tu vari braukt: es palikšu mājā un būšu pie viņas.

Valdis ar ūdensrozēm ieiet pie Veltas blakus istabā.

Marta. Mans vīrs, Miķel, gribētu ar tevi parunāties. Vai mēs varam ieiet pie tevis tūlīt?

Vaivars. Ko viņš īsti vēlas?

Marta. Nu, tad jau viņš pats to teiks.

Vaivars. Nāciet!

Marta atkāpjas no loga un nozūd.

Līcis. Varbūt jums pārrunājamas kādas klusākas lietas? Es tad iešu.

Vaivars. Paliec! Ir labāk, ja kāds lieks cilvēks klāt: tad reizēm var vieglāk vaļā tikt. Tās ir man mokas, kad ar šo cilvēku jārūnā! Māsas dēļ man ar viņu jāsatiekas; citādi es negribētu viņa ne acu galā redzēt! Ilgāk ar viņu runājot, paliek slikta sirds un sāk galva sāpēt.

Līcis (*pasmiedamies*). Drusku par daudz viņš ņurd gan!

Vaivars. Tas tad ir, ka viņš ņurd! Un, kad ilgāk tādā ņurdēšanā jāklusās, tad tā vien ir, ka kāds bez mitēšanās berzētu ķieģeli gar mūri. Un tad ilgi tā virkšoņa neiet no galvas ārā!

Līcis. Viņam, cik es noprotu, ir lielas raizes, ka tu Kalnaines pārdosi un tam zudīs izredze šai mājā reiz par pilnīgu saimnieku un kungu tikt. Vakar man par to kaut ko murijās, tomēr neko skaidri.

Vaivars. Skaidri viņš nekad nerunā, tikai tā — uz to pusi. Vajag uzminēt. Bet, ja neuzminēsi, tad ņem par ļaunu.

Līcis. Zemē šis cilvēks tomēr nekritīs: savā mūžā viņš arī ko saņurdēs!

Pa priekšnama durvīm labajā pusē ienāk Lieknējs un viņa sieva.

Lieknējs (*gadu piecdesmit vecs, nekoptu, spurainu bārdu, ģērbies pavecās drēbēs. Cik necik skaidri, kaut arī caur degunu, viņš izrunā tikai pirmos vārdus no tā, ko grib teikt, bet vēlāk nurd, it kā berzēdams vienu vārdu ar otru*). Vilis man vakar teica, ka šodien vajadzēšot tevi uz staciju vest. Kavēšanās tagad... skāde liela... darba laikā... kavēšanās, skāde...

Marta (*kā izlabodama un aizbildinādama*). Kas nu par tādu darba laiku, ka nevarētu braukt, ja ir tiešām vajadzīgs!

Licis nosēžas pie loga, skatās uz pagalmu un uz beigām ieklausās vairāk sarunā, paraudzīdamies ar smīnu uz vienu otru runātāju.

Vaivars. Braukšu varbūt tikai pēc kādām dienām. Šodien ne!

Marta. Tad tu varbūt... to pārdošanas nodomu būsi atmetis? Tas, Miķel, būtu tiešām prātīgi darīts!

Lieknējs. Tas būtu prātīgi darīts! Prātīgi darīts! Pārdoť nevajag... Tik labu māju... Liela muļķība...

Vaivars. To muļķību es varbūt izdarīšu vēlāk... Drusku vēlāk!

Marta. Mēs jau gan tad ar savu veci gribējām tev ko teikt... (*Piepeši kā ar dusmām griezdamās pret vīru.*) Runā tad tu, murkšķi!

Lieknējs. Gadi ir slikti, un rente gana liela... liela rente! Bet, ja vēl par maz... tad mēs liktu vēl klāt... Mēs liktu vēl klāt to naudu... Pašiem gan nekā nepaliek... grūti cauri tikt... Rente liela... Nekā pāri nepaliek...

Marta. Jā. Miķel, tā gan mēs to nospriedām! Lai nu ar to mūsu cauri tikšanu tad kā, bet renti mēs tev pieliktu, ja domā, ka vēl ir par maz, tikai tās pārdošanas domas tad gan tev jāatmet pavisam!

Lieknējs. Cauri jau tad nevar vairs tikt! Liela

rente... Jātaisa parādi... Nav vairs dzīvošana...
Liela rente... Uz izputēšanu...

Vaivars (*nervozi*). Kā tad jūs varēsiet dot man vēl lielāku renti, kad jau šitā ir tāda, ka jums grūti cauri tikt?

Marta. Neliecies, Miķel, ne zinis, ko viņš tur murd! Lai nu ietu arī pagrūtāk, bet, ja tu domā, ka citi dotu rentes tev vairāk, mēs vēl pieliksim!

Lieknējs. Citi nevar dot vairāk par šito renti! Briesmīgi augsta... Slikti gadi... Jākrīt parādos... Nekā pāri nepaliek... Uz izputēšanu...

Vaivars (*ar savaldītu īgnumu*). Nu labi, labi! Jūs tā gribiet — lai notiek! Jūs liksiet man renti klāt — un es skatīšos, kā jūs izputiet!

Marta. Nedusmojies tu, Miķel! Mēs jau par to tikai tā — pašu starpā... satikšanas dēļ.

Lieknējs. Rente jau liela... Bērni aug... Nekā pāri nepaliek... Jākrīt parādos... Uz izputēšanu...

Vaivars (*uztraukts, skarbi*). Rente liela! Jākrīt parādos! Nekā pāri nepaliek! Bērni aug par nabagiem! Izputēšana! Nu, vai tas ir viss? Vai arī vēl kas? Tikai tad vairāk gan par to ne — dieva dēļ! (*Ātri staigā pa istabu, uzmezdams reizēm acis Licim, kurš šad un tad pagroza galvu un nosmīn.*)

Lieknējs (*priecīgāk*). Tad rente paliek uz priekšu tāda pate? Tāda pate rente! Tas būtu prātīgi... Slikti gadi... Grūta caurtikšana...

Vaivars. Jā, Jā! Tāda pate! Ne graša vairāk! Bet tad reiz arī lai pietiek!

Marta. Neklausies tu, Miķel, uz to mirmanu! Viņš jau gaušā vien pa to bārdu kā pa krūmiem. Labāk tad runāsim vēl par ko citu. Par tava paša dzīvi. Kā es noskatos — tu kā slims vien te apkārt staigā. Ne miera, ne prieka!

Vaivars (*paskatās uz viņu stīvi*). Labāk, Marta, par to nerunāt!

Marta. Par ko tad nerunāt? Vai tu domā, ka mums citiem kāds labais prāts un prieks, tevi tādu redzot? Izrunāties mēs par to varam — un taisnītas mums jādara! No kā tad mums jābīstas? (*Pamezdama ar galvu uz Līča pusi.*) Viņš jau tev tuvs cilvēks — tāpat kā mēs; ko tur mums slēpties! Un es teikšu tev uzreiz skaidri: Miķel, tev vajadzētu apprecēties! Un, jo drīzāk, jo labāk! Tad tev būtu dzīvē vairāk prieka un tu ašāk aizmirstu vecas nepatikšanas...

Vaivars (*piespiesti iesmiedamies*). Kā tad tu to zini?

Lieknējs. Vienam pašam dzīvot — duma lieta! Apprecēties, kā pienākas... Riktīgi dzīvot...

Marta. Zinu, Miķel, to visu! Tu nevari vien vēl aizmirst — un sevī nīksti! Bet, kas nu bijis, — bijis, nu sāc dzīvot no jauna! Lai nu ar apkopšanas, piemēram, tev netrūkst, tomēr tas nava tā, kā kad tev būtu sieva.

Lieknējs. Vienu meitu mēs varētu turēt mazāk! Lielas algas... Slikti gadi... Grūta caurtikšana... Pašam sava sieva... Sava apkopšana...

Marta. Esi nu tu mierā, penterī! Ko tu berzē kā tupeņu aiz tām spurām! (*Vaivaram.*) Taisnība gan, Miķel: savs cilvēks — visa dzīve paliktu tūlīt pilnīgāka. Tak būtu pie kā pieiet, ar ko vārdu pārmit... Un ka nu nebūtu ko ņemt vai ar būtu tāli kur jāmeklē! Ak dieviņ tētīt! Ir glīts un labs cilvēks un saprot ar, kā jādzīvo. Un par visām lietām — tāds cilvēks, kas par tevi jau ilgi domājis...

Lieknējs. Cilvēks ziķerīgs! Brangs un dūšīgs meitiets... Kā pienākas... Viena riktīga sieva... Laba dzīvošana...

Vaivars stāv un slīvi skatās uz māsu un svaini. Viņš it kā cinās pēc elpas. Dusmas liek viņam reizēm nervozi nodrebēt. Ar mokām viņš vēl valdās.

Marta. Tu jau varētu būt ar viņu arī tā kā mīlīgāks... Padzīvot un parunāties — vai tad nu kādi svešinieki! Būtu arī pašam vairāk prieka... Zināms, es jau ar nedomāju un nesaku, lai tu viņu tūlīt bildini. Visam savs laiks. Bet man gan patiktos, Miķel, ka tu man apsolītos savu dzīvi ar laiku grozīt, ka tu man apsolītos...

Vaivars (*sažņaugtām dūrēm uz priekšu dodamies un atkal atpakaļ sizdamies. Gandrīz kliegdam*). Jā! Jā! Jā! Es apsolos! Es apsolos visu! Visu! Visu! Tikai liekat mani reiz mierā! Es precēšu Puķīt jaunkundzi! Es audzināšu kamieļus un fazānus! Es ierīkošu kaulu maltuves!

Dziļāki blakus istabā atskan vājš, sāpīgs kiedziens. Veltas balss. Vaivars paliek stāvam, kā sastindzis un kā nevarēdams ko saprast. Cieš klusu arī citi, stāvēdami kā ar aizturētu elpu.

Valdis (*atraudams vaļā durvis no blakus istabas*). Vai! Krusttēv! Velta...

Vaivars (*metas iekšā blakus istabā, atstādams durvis vaļā. Pēc īsa brīža*). Veltiņ! Manu irbīt! Manu balto dvēselīt! Ak kungs un dievs! (*Dzird troksni kā no smaga kritiena un ka Vaivars raud.*)

TREŠAIS CĒLIENS

Vaivara dzīvoklis Kalnainēs — kā otrā cēlienā. Sestdienas novakare pavasarī. Logi un verandas durvis vaļā. Gaiss dūmaku pilns. Saule aizbriduse aiz mākoņiem. Taisās uz lietu. Kaut kur tālu retumis dzirdami vāji, tumši pārkoņa graudieni. Aiz zaļajām koku virsaunēm šad un tad nozib tāla, balta zibeņa līnija. Kluss.

Marta (*stāv pie loga kreisajā pusē, staipa drebošiem pirkstiem priekšauta stūri, paskatās isi uz Alīnu un atkal nolaiž acis*). To gan es nebiju domājuse, ka mums šitā ies!

Alīna (*gludina pie galda kādu veļas gabalu. Cietā, nelaipnā balsī*). Es ar ne!

Marta. Man nenāca ne prātā, ka tu varētu... būt tāda!

Alīna. Man ar ne!

Marta. Tāda... tāda...

Alīna (*apstādamās darbā un cieši paskatīdamās uz Martu*). Nu, kāda tad?

Marta. Nu, tāda — jāsaka skaidri: tik nekaunīga!

Alīna (*ar dusmām, bet savaldīdamās*). Ko tu tur teici? Es nekaunīga?

Marta. Jā, to es teicu gan!

Alīna. Kādu nekaunību tad tu īsti vari man uzrādīt? (*Cietāki un ar vairāk vaļā tikušām dusmām.*) Kādā ziņā tad es nekaunīga? Tad saki man arī to — jā, saki tad arī to!

Marta (*acīmredzot priecādamās par savu vārdu iespaidu, bet savaldīti*). O, nav jau viena vieta vien, kur tu rādījuse, kāda esi!

Alīna. Vai tur tā nekaunība, ka neļauju taviem puikām ālēties pa visu dārzu?

Marta. Un tu domā, ka tas ir no tevis godīgi?

Alīna. Ja pati nemāki pierāt, tad nebrīnies, ka to dara citi!

Marta. Lūk, kur rājēja gadījumēs!

Alīna. Ir gadījumies!

Marta. Un tās manas drēbes klētī ar ālējās, ka sviEDI laukā? Nu man jāglabā istabā, lai tur saput. Līdz šim klētī rūmes bij gana. Staigājām tur ilgus gadus visi noļ. Nu vairs nevar. Lielmāte — ko domā!

Alīna. Jūs esiet rentnieki, un rentniekiem ir ierādītas savas rūmes. Nevajag bāzties visur iekšā, kur nepienākas! Tad jau beidzot kāds iegulsies arī vēl manā gultā — un es pati varēšu gulēt zemē!

Marta. Pat tā celiņa vairs nenoslēpās, pa kuru jau no laika gala te staigāts. Kā ne — iet gar tādās madāmas logiem!

Alīna (*asi un cieti*). Gar logiem šlokāšana nebūs! To es esmu teikusi — un to ievēro tu pati, un arī tava saime to lai ievēro! Bet to tu iedomā, ka tas man vairs nav jāsaka!

Marta. Līdz šim varējām staigāt... Miķelis to gadiem redzēja un nekā neteica!

Alīna. Miķelis! Tas neteiks nekā, lai jūs sēžaties viņam kād uz galvas virsū! Ar mani tā neies — to tev vajag zināt jau pie laika!

Marta. Vī, to jau es redzu! To jau es redzu!

Alīna. Un, ja es vēl kādu manišu te ap logiem slapstāties un glūnam, labi nebūs! To tu tai savai Māžai pasaki! (*Paskatās uz Martu kodīgi. Pēc brītiņa.*) Ja tev vajag ko zināt dabūt, tad aprasies pati.

Marta. Kas nu man vairs te ko zināt! Esmu jau palikuse te kā svešiniece. Un arī manu brāli jau esi tā izskolojuse, ka tas vairs ar mums tikpat kā nemaz nerunā. Ja es ko vaicāju, tad atbild kā no tāluma — kā kādam liekam un svešam cilvēkam... (*Tā kā apraudās un apslauka ar priekšauta stūri seju.*)

Alīna (*kodīgi*). Jā! Tad būs arī viņš sācis saprast, kas jūs tādi te esiet!

Marta. Un nepilna pusgada laikā! Pa šito mazo laiciņu esmu mācījusies pazīt tevi daudz vairāk nekā agrāk par desmit gadu!

Alīna. Tad tev nu galva palikusi daudz vēriģāka nekā agrāk. Tīri prieks par tādu labošanu! Ha, ha, ha! Un agrāk tad tu esi bijusi diezgan duma!

Marta (*aizvien vairāk iekarsdama*). Jā, duma es esmu agrāk bijuse — nudie duma!

Alīna. Nu redzi!

Marta. Duma gan! Citādi tu vēl šodien sēdētu turpat — pie savas mātes! Kas tad palīdzēja Miķeli pierunāt, lai viņš tevi ņem? Viņš tak tā negribēja un turējās kā pret rūgtu nāvi! Bet man bij viņa žēl, ka viņš jūtas tik nelaimīgs un atstāts: sak, būs labs cilvēks, un viņš sāks dzīvot kā no jauna... Ne jau priekš kāda sveša es pūlētos viņu tā pierunāt! Māktin mācos viņam virsū, līdz beidzot viņš arī padevās — par postu un bēdām kā man, tā arī pats sev!

Alīna (*paskatās uz Martu gari un aizdomīgi. Ar mazu nedrošību*). Kāds posts tad ir uznācis tev, kāds viņam?

Marta (*kā jaunu spēku atraduse*). A jā, mīļā! No manis tu nenoslēpsi vis! Ir man ar acis — un es redzu tīri labi!

Alīna. Ko tad? (*Stingrāki*.) Ko tad īsti? Nu?

Marta (*brītiņu kavējas*). Kam tam Līčam vajag braukt no pilsētas uz Kalnainēm tik bieži? Vai tu nevarētu man to pasacīt? (*Ar savādu laipnību*.) Nu, mīļā, vai tu nevarētu man to pasacīt?

Alīna (*drusku apjukuse. Tad saņemdamās*). Prasa kā bērns! Vai tad tu vēl to nezini, ka viņi ar Miķeli draugi no bērnu dienām?

Marta. To es zināju arī bez tavas teikšanas!

Alīna. Te nu bij! Zina — un vēl prasa! Kad agrāk viņš uz Kalnainēm brauca, tad tev nenāca prātā prasīt, kādēļ viņš brauc!

Marta. Jā, tad nenāca vis prātā prasīt, bet nu nāk. Tad viņš atbrauca tikai reiz par gadu, bet nu brauc ik mēneša vai pārnedēļām!

Alīna (*ar tādu kodīgu smieklu*). Tad saki tu viņam, lai viņš tik bieži nebrauc! Sak, man tas nepatīk... Varbūt viņš to arī ievēros!

Marta. Tev būtu tas darāms, ne man! Un to tu pielūko, ka neceļas liels kauns vēl visai mūsu ģimīnijai!

Alīna (*pieiet dažus soļus Martai tuvāk. Grūti valdīdamās*). Ko? Ko tu tur runāji? Kā tu iedrošies man tādas lietas teikt?!

Marta (*ar spītīgu prieku*). Vi! Es jau tevis bīšos gan! Lūko tik mani labi sakliegt — un es tūlīt turēšu muti ciet! Ha, ha, ha! Tad redz, kādu laimi es būšu sagādājuse savam brāļam!

Brīdi abas sievietes stāv viena otrai pretī ar neslēptu ienaidu — kā acīm kaudamās.

Alīna. Tu esi te traka palikusi!

Marta. Tu esi traka te atnākuse!

Līcis cepuri galvā un spieķi rokā parādās aiz vaļējām durvīm verandā.

Alīna (*niknumā*). Ej ārā! Es redzu, ka tev ir apnicis Kalnainēs dzīvot. Tad pagaidi...

Marta (*iedama ārā uz priekšnamu*). Lūk, kur izdzinēja! Bet to es tev saku: ar mani tu nespējies! Kā tu man, tā es tev!

Līcis (*stāvējis pie durvīm, kamēr sievietes izmaina pēdējos vārdus*). Radu būšana un mīlīga izrunāšanās?

Alīna (*nomākdama uztraukumu un lūkodama smieties*). Pirmoreiz tik jauka un sirsnīga!

Līcis. Tad jau var tīri laimes novēlēt — uz labu saprašanos!

Alīna. Droši! Nu mēs saprotamies, ka labāk vairs nevar vēlēties!

Līcis. Ko tad saka uz to Vaivars?

Alīna. Kas viņam! Tiklīdz kā atnāca pavasars, viņš dzīvo pilnīgi tā, kā kad viņam būtu izpildāms mežsarga vai upes uzrauga amats! Tur viņam rīts, tur vakars; dažreiz arī uz pusdienu neierodas mājā — liekas, ka nava vaļas ne paēst. Vai tad kāds

brīnums, ka pa māju tā iet? Kā kurais grib, tā dara — saimnieka nav!

Līcis. Nu jā, tā mazāk jau viņš gan laikam par to māju domā...

Alīna. Bet ilgāk tā nevar! Ja arī Miķelis visam kā ar roku atmetis, es negribu ļaut, lai tā iet: jā-ieved arī kāda kārtība!

Līcis (*pasminēdams*). Un jūs to arī izdarīsiet! Bet vai Miķelis atkal kur aizgājis? Mājā pašlaik nekur neredz.

Alīna. Tas nebūtu nekāds brīnums! (*Zīmīgi pasmiedamās un paskatīdamās uz Līci.*) Pēdējās dienās viņam prāts stipri nesas uz to pusi, kur vasarnīcas... Ha, ha, ha! Varbūt kādā upes līkumā viņš domā ieraudzīt savu vecu laimi...

Līcis. Tā? Vai tad tā atceļojusi atkal uz šo pusi?

Alīna. Jā, tā runā. Apmetusies pie saviem rādiem. Bet taisoties gan braukt projām kaut kur — uz krievu vai poļu zemi... Kas to nu īsti zin!

Līcis. Vai ziniet — man ir tā Miķeļa drusku žēl...

Alīna. Man ar. Bet tur viņš pats vainīgs! Kā par svešnieci viņš mani šurp atvedis, un kā svešnieci man te arī jādzīvo. (*Pieiet Ličam tuvāk un intīmi ieskatās tam sejā.*) Labi, ka atbrauc kādreiz kāds labs draugs...

Līcis (*saņem viņas roku*). Šodien jūs teicāt, ka pie vakara iešot pa āru. Vai ņemsiet mani ar līdz?

Alīna. Nu zināms! Es jau tik gaidīju jūs ienākam. (*Paver durvis uz priekšnamu.*) Elza! Nu tu vari nākt!

Līcis. Bet laikam būs pērkons. Vai jums nav bailes?

Alīna. Kad jūs nākat līdz, tad ne. (*Pieskardamās viņam pie rokas.*) Es arī nemaz tik bailīga ne-

esmu, kā jūs varbūt to domājiet... (*Iesteidzas blakus istabā un tūlīt nāk no turienes atpakaļ, apmetuse ap pleciem vieglu segu.*)

Līcis (*ar labpatikšanu laizdams acis par viņas augumu*). Būtu bijis Miķelis mājās, kas zin, arī viņš nāktu līdz!

Alīna (*pasmejas*). Tagad viņam iešana uz citu pusi...

Līcis (*viņai sejā ieskatīdamies*). Un mums arī — uz citu pusi...

Alīna. Jā... uz citu pusi... Un labi vien ir! (*Vedinoši.*) Iesim!

Līcis. Bet Vaivars mūs meklēs!

Alīna. Nemeklēs vis. Un nezin, kad šis vēl pārņāks! Šitik savāds viņš palicis jau no pērnajās vasaras — pēc tās meitenes nāves. Tad visu rudeni, lai bijis laiks kāds būdams, staigājis uz kapsētu. Un naktīm maldījies viens pats pa dārzu vai pa upes krastiem un raudājis... Iesim vien!

Līcis. Nu, greizsirdīgs viņš uz manis jau varbūt nepaliks... un jau rītu man jābrauc projām!

Alīna (*iziedama pa verandas durvīm*). Bet uz Jāņiem jūs atkal atbrauksiet, jā? Es gaidīšu — es jūs gaidīšu!

Līcis (*iziedams viņai pakaļ*). Tad jau jābrauc vien!

Aiz kokiem pazib balta uguns dzirkstele un nodūc tāls, tikko dzirdams pārkoņa gaudiens.

Elza (*ienāk pa priekšnama durvīm, tiklīdz Līcis ar Alīnu izgājuši, sāk slaucīt logus un uzņemt putekļus no mēbelēm. Logā*). Kā tu meklē, Māža?

Māža (*aiz loga*). Nekā, miļā. Es tik tāpat vien... Nezin, kur tā mūsu madāma?

Elza. Viņas te nav.

Māža. Ak tad aizgāja jau? (*Ieliekdama galvu logā.*) Nu riktīgi gan — projām jau! Bet vai viena pate?

Elza. To es nezinu!

Vilis (*ienākdams no verandas*). Dievs palīdz!

Māža. Nu labi, labi, Elziņ! Man ar nav vairāk vaļas: darbs uz darba! (*Aiziet no loga.*)

Elza. Paldies! Bet kur tu visu dienu biji, ka nekur redzams? (*Paskatās uz viņu tā priecīgi, silti.*)

Vilis (*ar tādu slēptu prieku, kurš tomēr laužas uz āru*). Suņam sēka pļaut... Vai tad tu pēc manis kādreiz skatījies?

Elza (*iesmejas*). Nē... es tik tāpat vien iepraisijos. Kas nu man ko skatīties!

Vilis (*gaišu skatu*). Nu jā, protams! Kas meitiešiem tur ko zināt, kur dēlieši iet un ko dara! Vai Vaivara kungs ir tur, iekšā? Vai arī kur izgājis?

Elza (*tāpat*). Kas meitiešiem tur ko zināt! Bet kas nu deva: nava jau redzēts. Viņš jau tagad kā bēdzin bēg no mājas projām! (*Palikdama nopietna.*) Un vienmēr — tāds vien noskumis. Tiek reizēm viņa tīri žēl!

Vilis. Un viss — meitieša dēļ! Liela kļūda tā no viņa puses — ņemt to tik dziļi pie sirds. Neviens meitiets nav to pelnījis, ka viņa dēļ tā bēdājas!

Elza. O-o! (*Ar smīnu.*) Tu laikam neesi nekad tā darījis?

Vilis (*laimīgi apjucis*). Nē...

Elza. Paskat, kāds! Bet es domājos vienu tādu gudrenieku arī citādu redzējuse!

Vilis. Ak tā! Ap to laiku, kad tu gāji uz to Vārnu kalnu? Bet redz, ka neskrēju vis pakaļ!

Elza (*smiedamās*). Tik nolaidi šņībi tepat... Un Māžu gribēji sasist pašā Zāļu vakarā!

Vilis. Pelnījuse ar bij! Vai zini, ko viņa tagad vaktē?

Elza. Nu?

Vilis. Vaivara kundzi un to pilsētnieku. Laikam ar saimnieces ziņu. Un tad atkal nāks kārta Vaivara kungam: Egles jaunkundze esot atkal šai pusē...

Elza. Labāk nebūtu braukusel! Vai zini — man tā kā bail par to Vaivara kungu...

Vilis. Man ar. (*Bīdi klusums.*) Jā, reiz mēs arī bijām izdarījuši vienu kļūdu — ieņēmuši meitieti par daudz dziļi sirdī. Bet tad viņš viens pats izdarīja vēl otru kļūdu — apprecējās. Un ka tik viņš neizdara arī vēl trešās kļūdas...

Elza (*pieiedama viņam klāt*). Tu gan laikam neizdarīsi vairs nevienas kļūdas?

Vilis (*aptverdams viņu*). Nē, vairs nē! (*Noskūpstā to.*)

Elza (*iesmiedamās*). Tad jau būs atkal jāiet līgot... uz Vārnu kalnu!

Vilis. Ej! Bet, ja mēs taisām kāzas, tad — aizmanas žēlastības!

Vaivars (*ienāk pa verandas durvīm, pasmaida un pamet Vilim ar galvu*). Tad jūs nu pavisam izlīguši? Par to man prieks!

Vilis. Piedevu beidzot, Vaivara kungs. Meitietis gan nava to vērts. Bet lail!

Elza (*nokaunējusies atiet sāņus*). Viņš tikai lielās, Vaivara kungs. Es pate viņam piedevu!

Vaivars (*pasmiedamies*). Lai nu kā! Bet es vēlu jums visu labu! Un kad dzersim jūsu kāzas?

Vilis. Uz Jāņiem. Es jau nu nesteigtos, bet tas meitietis tā grib!

Elza (*ātri un jautri*). Vei, kāds melis! Pats grib uz Jāņiem. Es — uz rudeni!

Vaivars. Nu, lai arī ir uz Jāņiem! (*Ieiet blakus istabā.*)

Vilis (*paskatās ārā pa logu*). Māža atkal lien gar cerīņiem kā vilkate. Pa, pa! (*Iziet steigšus pa verandas durvīm.*)

Māža (*pie loga kreisajā pusē*). Vai zini ko jaunu, Elziņ?

Elza (*slaucīdama atkal putekļus*). Nekā nezinu!

Māža. Tagad panāc tuvāk, es tev pastāstīšu: patiks jau arī tev zināt!

Elza. Nav vaļas!

Māža. Eku! Cik tur nu vaļas vajag! Vai-i manu dieniņ, kas nu atkal notiek pa mūsu mājul Es, pagalmu slaucīdama, manīju. (*Klusāk un ar lielu steigu.*) Ir gan ar traka tā mūsu jaunā madāma! Aizgāja, ko tu domā, ar to pilsētnieku pa ganuceļu, pieķērusēs šam pie rokas... kā pielaulāta — jānudi! Kas jau būs, kas nebūs! Un tā gubernante esot atkal šitai pusē. Aiz to arī tas mūsu kungs uz upmalu vien, uz upmalu vien! Mana actiņa redz to labi! Var vēl izcerties viens liels lērums! (*Ūdens šalts gāžas Māžai uz galvas, un tā iesēkdamās atlec no loga nost.*)

Elza (*sāk stipri smieties*). Kas tur, Māža? Vai jau līst?

Māža. Vī! Kā es nosabijos! Kas tad te to ūdeni lēja? Laikam jau tas pats Vilis? Un kāds biezs ūdens! Viņš jau, maita, būs to tepat pančkā pasmēlis! Bet ir gan viņš uz tiem jokiem vien... uz tiem jokiem vien!

Lieknējs (*ienāk pa priekšnama durvīm labajā pusē un tā dusmīgi paraugās apkārt*). Vai te citu nav? Vajadzēja tikties... Riktīgi izrunāties...

Māža. Tad tā gan, Elziņ. Bet man ar nav visnu vairāk vaļas — darbs uz darba! (*Aiziet no loga.*)

Elza. Vaivara kungs ir tur — dziļāk. (*Sastumda krēslus ap galdu, paņem putekļu drānu un iziet pa priekšnama durvīm.*)

Lieknējs. Nevar tikt klāt... Kā pie kāda lielakunga... Bet riktīgi izrunāties... (*Pieklaudzina pie blakus istabas durvīm.*) Riktīgi izrunāties...

Vaivars (*iznākdams no blakus istabas*). Ko tu laba teiksi?

Lieknējs (*brīdi murmina, ka nevar nekā saprast*). Ciemiņi... Vienmēr jābaro... Nav tā runāts...

Vaivars (*nervози*). Runā cieti un skaidri, ko tu gribi teikt! No tādas ņurīšanas es nekā nesaprotu!

Lieknējs (*stiprāk, bet tāpat ņurdēdams*). Tev vienmēr ciemiņi... Daudz notērē... Rente liela...

Vaivars (*ar dziļu nepatīkšanu*). Ja es tevi pareizi saprotu, tad tu žēlojies, ka manu ciemiņu dēļ tev ceļas zaudējumi. Par viņu uzturu tu saņem maksu tāpat kā par manu. Tā ir mūsu līgumā. Kur tad te ir tā pārestība?

Lieknējs. Jādots viss par lētu maksu... Tikpat kā par velti... Rente liela... Jākrīt parādos... Nevar tā dzīvot...

Vaivars. Lai tev uz priekšu nebūtu vairs jākrīt parādos, tad nākamās Jurgos tu Kalnaines atstāsi! Ar to mums lai pietiek! (*Novēršas.*)

Lieknējs (*pārsteigts un izbijies; sāk nemierīgi grozīties un mīdīties*). Ko? Ko? Man jāiet no Kalnainēm ārā? Ko? Liela netaisnība... Spēku ielicis... Zeme iekopta... Traka netaisnība... Liela aplaupīšana...

Marta (*ienāk ātri pa priekšnama durvīm*). Kas te notiek? Par ko jūs runājat?

Lieknējs. Mums atteica... Dzen projām... No Kalnainēm projām...

Marta. Tā? To jau es domāju! Jau viņa man ar to draudēja! Tad redz, ko tāds jaucēja meitiets var izdarīt!

Lieknējs. Tik daudz strādāts! Viss par velti... Jākrīt stāvu parādos... Dzen projām...

Marta. Tad tā, brāli, tu gribi darīt? Tad tāda tava pateicība par manu labu sirdi?

Lieknējs. Liela netaisnība! Aplaupīšana... Līdz kreklam...

Marta. Saki, Miķel, — vai tu viņai gluži tādu vaļu ļausi?

Lieknējs. Briesmīga izpostīšana!

Marta. Kur tak tāda zebiekste cēlusēs?

Vaivars. Tu, mās, pate to labāk zini!

Marta. Nu redz! Arī tur es būšu tā vainīgā!

Vaivars. Jā, mās, tu!

Marta. Es?

Vaivars. Kas tad mani mocīja? Kas kaulējās un deldza?

Marta. Vai tad es zināju, ka viņa tāda būs! Kam tu viņas nesavaldi?

Lieknējs. Jākrīt stāvus parādos! Bērni par nabagiem... Briesmīga netaisnība...

Marta. Tava paša vaina vien, Miķel!

Vaivars. Elle zemes virsū! (*Strauji apcērtas, atmet ar roku un iesteidzas blakus istabā, durvis aiz sevis aizvērdams.*)

Marta. Nu redz! Viņš negrib vairs ar mums ne godīgi izrunāties! Nu mēs tie sliktiel! Bet pagaidi vien, brālīt! Vēl tu visa nemaz nezini!

Lieknējs. Lai samaksā, ko es te darījis! Zeme iekopta... Grāvju rakšana... Viss par velti...

Aiz priekšnama durvīm skarbas un kliezīgas sieviešu balsis un mīdišanās.

Māža (*ieskrien, turēdama padusē kādu sapikotu apģērba gabalu*). Tak, mīlie cilvēki, glābiet mani! Es nevaru vairs nekur tverties! (*Iestājas starp Lieknēju un Martu.*) Nu tīri kā traka palikuse!

Jūle (*iesteigdamās tai uz pēdām pakaļ un klāt mākdamās*). Ak tu domā, ka es nedrīkstēšu tev te

pakaļ nākt? Kad svētā baznīcā! Tas man vienai! Atdod šur! (*Lūko saķert Māžas nesamo.*)

Māža. Miļie cilvēčiņi, tak glābiet mani no šitā pagāna!

Jūle (*dabūjuse cieti vienu piedurkni un to raudama*). Kā tu drieksti manas drēbes ņemt? Man vēl tik laba jaka! Dod šur, nešķīsts gars!

Māža. Vai es vainīga, ka Vilis tevis neņem? Vai dieviņ, tak izraus tā gaisenīca! Palīdziet!

Jūle (*jaku izraudama*). Man vēl tik laba parķa jaka! Un es to šai... Palūkosi tik tu vēl pirkstus pie manas mantas likt! (*Pārmet jaku par roku un iziet lieliem soļiem uz priekšnamu.*)

Māža (*rokas vien noplāta*). Tad redziet nu! Es naktīm miega negulēju, viņas dēļ skriedama, bet tāda ir tā pateicība! (*Tad kā it nekas nebūtu noticis.*) Bet ko es aizmirsu pasacīt: mans večuks ar jau iebrauca ar to jaunukungu no stancijas. Jāiet nu — kā labi būs izbraukājis? (*Iziet arī atpakaļ uz priekšnamu.*)

Marta. Iesim mēs ar: negrib jau ar mums vairs ne runāt! (*Iziet pa durvīm uz priekšnamu.*)

Lieknējs. Jākrīt stāvus parādos! Aplaupīšana līdz kreklam... Dzen projām... (*Iet arī ārā un durvīs sastopas ar Valdi, kurš, nesdams ceļa somu un kādu papīros ietītu lietu, nāk iekšā un ar kuru viņš strupi, kā negribēdams sasveicinās.*)

Valdis (*atgriezdami pret durvīm*). Krusttēvs mājā? (*Atbildes nedabūjis, sevi kā nobrīnās. Tad, pamanīdams Vaivaru otrās durvīs.*) Sveiks, krusttēv! Esmu atkal pie tevis! (*Viņi sasveicinās noskūpstīdami.*)

Vaivars (*Valdi aplūkodams*). Nekas! Tikai drusku bālāks. Nu jā, eksāmeni...

Valdis. Bet par to, krusttēv, nu reiz tas diploms rokā!

Vaivars. Nu, vēlu laimes! Tad ruden — uz universitāti! Ak tur ir tā bildel (*Nem bildi un raisa tai ietinamos nost.*)

Valdis. Un labi izdevusēs! Velta skatās preti kā dzīva...

Vaivars (*paceļ bildi uz augšu un ilgi skatās uz meiteni baltā apģērbā. Klusi, dziļi, sirsnīgi*). Veltiņ, manu irbīt...

Valdis (*paraugās pa logu ārā*). Jāiet nu tūlīt raudzīt, kā izskatās pa dārzu un pa upes krastu! (*Iziet steigšus pa priekšnama durvīm labajā pusē.*)

Vaivars (*uzslien bildi uz galdiņa un stāv tās priekšā kā lūgšanā. Klusi un sāpīgi*). Veltiņ, manu gaišo un tīro dvēselīt, manu mazo māsiņ! Piedod man, piedod man! (*Viss sadreb no aizturētām raudām un noplok uz krēsla.*) Ka tu zinātu, Veltiņ, ka tu zinātu! (*Viņš raugās uz bildi un aiziet kā citā pasaulē.*)

Pa vaļējo logu redz atkal nomirdzam tālu zibeni, nodūc pārkoņa graudiens — jau tuvāk, bet ne stipri, un klušumā uz koku lapām sāk šņakstēt lietus lāses — aizvien ātrāki un spēcīgāki, līdz pārvēršas šis troksnis vienā šalkoņā. Aiz verandas durvīm kāds piekļauvē. Vaivars satrūkstas, pieceļas un atver durvis. Uz sliekšņa parādās sieviete gaišā apģērbā un kailu galvu — Marija Egle. Vaivars pakāpjas soli atpakaļ un skatās uz viņu kā apstulbots.

Marija (*sniedz viņam roku*). Tāds negaidīts ciemiņš jums... piedodiet!

Vaivars. Labdien! (*Tad atgūdamies.*) Tu, Marij? Tu atnāci pie manis! (*Satver par jaunu viņas roku un to skūpst.*) Cik laba tu, ka atnāci!

Marija (*roku viegli atvilkdama*). Es, taisnību sakot, gan ciemā nenācu... Gribējās tikai redzēt... kādi tagad izskatās te krasti... Un varbūt... satieku kur arī jūs... Un palejā jūsu Vilis man teica, ka jūs mājā — un viens... Un lietus mani padzina

zem jūsu krasta kokiem... un veranda kā aicināt aicināja ienākt pie jums... Un tad saņēmu dūšu...

Vaivars. Un labi tas bija! Dzirdēju, ka tu jau kādu laiku šai pusē. Un domāju, satikšu kādreiz tevi... kaut gan droši cerēt uz to nedrīkstēju...

Marija. Man jau ar nepiederējās šurpu nākt... Bet es nezinu, kā tas notika! (*Pasmejas.*) Kā tiku uz vecās tekas, tā klāt gan! (*Ieraudzidama bildi.*) Tā — Velta? Tā viņa tiešām izskatījās. Pate kādreiz, domātu, arī jautra, pat smejas, bet acīs kaut kas bēdīgs, neizprotams... Ak, mīļā nabadzīte... kā tevi nokoda salna tik agri... Nu jāguļ garu nakti zem zemes... (*Klusums. Ap lūpām viņai norautās. Viņa novēršas.*)

Lietus ārā brīžam noklust, brīžam atkal iešalcas no jauna.

Vaivars (*raugās gan uz Veltas bildi, gan uz Mariju. Elpa viņam kļuvuse kā smagāka un tricoša. Dobjākā — kā svešā balsi*). Marij! Marij! (*Saņem viņas rokas un spiež tās sev pie sejas.*) Kā es tevi biju gaidījis! Nekā nav līdzējuse prāta gudrā tiepšanās — ka gaidīt neprātība... Sirds, arī kad es pats to nezināju, nav mitējusēs tevis gaidīt — nevienu dienu, nevienu stundu... Sirds, Marij!

Marija. Nu viņa vairs nedrīkst to darīt. Mūsu starpā ir radusēs plaisa, kura vairs nav pārejama!

Vaivars. Taisnība, taisnība, Marij! (*Cieš brīdi klusu.*) Tu varbūt nevari saprast, kā tas viss noticis? Arī es pats reizēm it kā brīnos par visu... kā no miega atmodies. (*Atkal klusums.*) Lai tu varbūt nespriestu sevī par ko aplam, man tev kas jāsaka... Bet vai tu nepiesēdīsies? (*Viņš paceļ viešņai vienu krēslu un pats nosēžas uz otra.*)

Marija (*kavējas, bet tomēr apsēžas*). Kādu mazu brītiņu... (*Paraudzīdamās istabā apkārt.*) Es drīz atkal iešu!

Vaivars. Nebaidies nekā: nekādas nepatīkamas satikšanās tev nebūs... Un es... un es...

Marija (*klusām, kā ar sāpēm*). Stāsti!

Vaivars. Kas to, Marij, var izstāstīt! Pats visa tā it kā nesaprotu... Kad tu aizgāji, ap mani viss palika tumšs. Par daudz smagi bij tie debeši, aiz kuriem noslēpās mana saule. Un briesmīga vienaldzība kā salta migla stindzināja manu dvēseli — pret visu, pret visu! Bet labi ļaudis gribēja mani glābt no tās vientulības krēslības — un no manis paša. Un meta viņi savus glābšanas tīklus manā izmisuma jūrā dienu no dienas. Es plosīju tos un grūdu pie malas, bet pēc arī tas — kā viss cits — izlikās man vienaldzīgs un bezgalīgi lieks. Un manu protestu iznākums bija tas, ka viņa, mīlais, gaišais bērns, nomira kādas dienas, varbūt pat kādas nedēļas agrāk, nekā citādi tas būtu noticis... Un, kad izdzisa šī bāli zilā liesmiņa, kura vēl plīvoja manā naktī, tad tumsība kļuva jo smagāka un saltāka. Man bij vienalga, vai es vēl dzīvoju vai nedzīvoju vairs, vai es esmu viens vai man ir sieva. Un, pats sevi pazaudējis, es padevos labiem padomiem — un labi ļaudis priecājās, ka es glābts... (*Noliecis galvu, cieš klusu.*)

Marija (*klusām*). Runā, mans draugs, runā!

Vaivars. Mana sieva bij un ir man tikpat vienaldzīga kā kāds cilvēks Āfrikā vai Austrālijā, kura es nekad neesmu redzējis un arī nekad neredzēju. Nē, varbūt gluži tā ne... laikam ne... Bet ne par labu tas man! Taisnība, viņas arī pie manis nekas nesaista. Kas viņu mudinājis man roku sniegt, tam ar mīlestību nav nekā kopīga. Bet es viņai nekā nepārmetu — arī ja viņa iet savus ceļus —, jo man nav uz to nekādas tiesības un viņas noziegums nav lielāks nekā mans! Un gāja manas dienas kā letargijā. Bet tad vienā rītā es modos kā no smagas

guļas. Vai tādēļ, ka man teica... tu atbraukuse uz šo pusi? To es pats nezinu. Bet aizvien skaidrāk es redzu to varžu līci, kura dumbrā es esmu iestidzis un nezinu vairs, kā ārā tikt... Vai man nogrimt un nosmakt šai varžu līcī, Marij, — vai man palikt te? (*Klusums.*)

Lietus šalkdams skalo koku lapas. Metas krēsla.

Marija (*nedroši, kā kavēdamās*). Gan ar laiku... viss būs labi... Jūsu dzīve jau būs sākuse nokārtoties... Tikai — pie viņas jāpierod...

Vaivars (*rūgti pasmejas*). Viņa jau ir nokārtojusēs! Un garām vislabāk raudzīties uz visu pasaulē *sub specie aeternitatis*¹... Nu tikai uzmanīties, ka labās kārtības kas neizjauc! Bet ir tādi savādi gari, kas laužas iekšā šai kārtības valstībā, — gari kā no kādām kapenēm... ar vārdu sakot — spoki un veļi... Bet ar tādiem veļiem karot nav nemaz tik viegli: no vienas puses tu aizdzen viņus projām, no otras tie ir atkal klāt... (*Kā ironizēdams, bet arī skumji.*) Mīļā Marij, varbūt tu zini kādu lūgšanu — kādu svētu lūgšanu, kura visus spokus aizdzen projām un sirdi dara mierīgu un svētvakaru jūtošu? Vai tu nezini tādas svētas lūgšanas, Marij?

Marija (*klusi, ar skumjām*). Nezinu, draugs. Varbūt arī man pašai vajadzētu tādas lūgšanas. Bet es viņas nemāku... Slikti, draugs: mums abiem tāds bēdīgs liktenis! (*Tad, kā atgizdamās, ka par daudz jau teikts, jautrāki.*) Bet kāpēc kavēties pie tādām skumjām domām? Var būt, ka viss ir tikai labi vien! Lietus ir mitējies — man jāiet. (*Pieceslas.*)

¹ No mūžības perspektīvas. (*Autora tulk.*)

Vaivars (*arī pieceļas*). Vai tu ilgi paliksi šai pusē? Visu vasaru?

Marija. Kas nu tik ilgi! Kādu nedēļu. Varbūt arī līdz Jāņiem. Tad projām. Gaidu tik ziņas.

Vaivars. Un vai mēs vēl kādreiz tiksīmies, kamēr tu būsi te?

Marija. Nezin... Varbūt... Ja palikšu līdz Jāņiem, tad nākšu līgot... (*Pamet acis pa logu uz pagalmu.*) Tur nāk — tā laikam jūsu kundze... (*Ar steigu sniedz viņam roku.*) Uz redzēšanos!

Vaivars (*saņem viņas rokas. Kā grimdams*). Marij! Saki — kā man tikt ārā no šā varžu līča? (*Iziet steigšus Marijai līdz pa verandas durvīm.*)

Kad durvis aiz viņiem aizvērušās, tālu, kā pamalē noveldamies, nodūc aizejoša pērķona grāviens.

Alīna (*ieklūp istabā pa priekšnama durvīm un purinās*). Bet tad deva, ka deva! Ha, ha, ha, ha!

Līcis (*ienākdams tūlīt aiz viņas*). Līdz kauļiem! Ka tik nu nebūtu iesnas! Ha, ha, ha, ha!

Nostājušies istabas vidū, viņi skatās viens uz otra un abi stipri un ilgi smejas.

CETURTAIS CĒLIENS

Kalnaiņu dārzs — kā pirmajā cēlienā.

Jāņu rīts — īsi pirms saules lēkta. Tālumā, aiz upes, dzird līgojam. Dziesma, kā projām ejot, paliek aizvien klusāka, līdz pavisam izdziest.

Vilis un Elza roku rokā iznāk gar māju no labās puses.

Vilis. Jauki, Elza! Un šitā — mūsu Jāņu nakts!

Elza. Mūsu, Vili! (*Paskatās tuvi viņam sejā.*)

Labi bija gan, ka mēs kāzas nolikām uz pašu Jāņu dienu. Būs visu mūžu ko pieminēt šitā skaistumā!

Vilis (*aplīkdams viņai roku ap pleciem*). Nu jā. Bet kas to gribēja tā? Par to tev nākas pateikties

man! Tu, kā jau daždien neapdomīgs meitiets: «Uz rudenī, uz rudenī!»

Elza (ar smaidu, sirsnīgi viņam pretī raudzīdamās). Gudrenieks! Pašam bija bailes, ka es līdz rudenam varu apdomāties citādi. Aiz to tikai: «Uz Jāņiem, uz Jāņiem!»

Kreisajā pusē pa ceļu no upes uznāk Vaivars. Viņš iet kā noreibis, kā sapnī, it kā nekā neredzēdams. Sejā tāds sastindzis domīgums un bālums. Laukumā vidū viņš apstājas un kā atmozdamiem paceļ galvu. Vili un Elzu pamanījis, viņš tuvojas tiem.

Vaivars (ar tādu skumīgu smaidu, sirsnīgi). Nu, mani mīlie... sviniet savus svētkus? Zināms, zināms!

Vilis. Svinam, Vaivara kungs! Mēs visu nakti kurinājām lielu uguni! Kad tik nu Lieknējs nebārtos vien, ka sadedzināts daudz malkas...

Vaivars. Kurini tikai, Vili! Ja viņš uz tevi ko nurd, tad saki, ka es par visu atbildēšu. Lai deg pilns jūsu sārts! Un līgojiet pretī Jāņu rīta saulei! (*Balss viņam it kā aizlūst un notrūkst.*)

Elza. Bet par ko jūs, kungs, nemaz neatnācāt, kur mēs līgojām?

Vaivars (tā savādi pasmiedamiem). Man, Elza, tā līgošana neiet nemaz jauki. Es pats ar to jūtu. Un tādēļ man negribas savas balss citām vidū jaukt... (*Cieš brīdi klusu. Aiz upes atkal dzird isi iedziedamiem. Sniegdams Vilim un Elzai roku.*) Bet esat jūs priecīgi! Tādi paši kā Jāņu rīta saule, kura drīz celsies. Sveicināt to laimīgām sirdīm! (*Aiziet paātrinātā gaitā gar māju uz labo pusi un pazūd starp kokiem.*)

Elza (klusām). Vai zini, Vili... man ir viņa... stipri žēl... Viņš gan smejas, bet man liekas, ka viņš raud... tā, pats sevī — lai neviens tā neredz!

Vilis (*domīgi*). Jā, viņš nav laimīgs nemaz... Un kas tur arī var būt par laimi, kad tā iet? Madāma šonakt pat... tāda priecīga... un nezin kur staigā...

Elza. Viņš jau pats ar laikam nemaz negrib tur būt, kur ir viņa. Kā bēdzin bēg...

Vilis. Un tas viņai tik pa prātam! Man viņa nemaz nepatīk. Kad jau tā... tad nevajadzēja nemaz uz Kalnainēm nākt!

Elza. Un viņš ar laikam vēl arvien nevar aizmirst savas Marijas: aiz to vēl joprojām it kā asinis tek no vecas vāts...

Vilis (*pāriedams atkal jautrākā tonī*). Ļoti ap-lam tas no viņa! Neviens meitiets nav to vērts, ka viņa dēļ tā bēdājas! Bet vai tu nejūties nu noguruse? Varbūt nāk miegs? Tad ej nu pagulies!

Elza. Man? Nē! Tu pats gan laikam gribētu snaust?

Vilis. Es? Ko tu ar nedomāsi! Es darīšu tā, kā Vaivara kungs lika. Sakuršu vēlreiz lielu uguni. Lai deg pretī rīta blāzmai, kamēr saule lec! Un — sirdī ir prieks... es līgošu!

Elza (*gaiši*). Tad es ar! Ko tad tā vēl meklē?

No upes puses starp kokiem it kā pa Vaivara pēdām parādās Māža un uzlikuse, kā uz ko glūnēdama, izvelkas uz laukuma.

Vilis un Elza iet uz upes krastu.

Vilis. Atkal ko vaktē, vecā okškerē! (*Māžai.*) E, kur tu vilksies, šķirzata! Kā ņemšu koku... tā pārsitīšu vidū pušu!

Māža (*priecīgi*). Nu, tu jau tikai uz tiem jokiem vien, uz tiem jokiem vien! (*Uzreiz palikdama nopietna, kā noraizējusēs.*) Bet nezin kur tas mūsu kungs ir palicis! Ko domājiet — nav redzēts visu nakti: ne tur, pie upes, ne te, mājā. Kā ūdenī

iekritis! Madāma pate par varu gribētu zināt, kur viņš ir, bet es itin nekā nevaru viņai pateikt. Vai jūs neesiet viņa manījuši?

Elza. Manījām gan.

Māža (*ļoti dzīvi un priecīgi*). Ak tad jūs redzējāt gan? Kur tad viņš palika? Pasakiet man ar to!

Vilis. Tu par visu tiesu gribi zināt, kur viņš palika?

Māža. Vai, Vilīt, kā tu vēl prasi! Tad sakiet nu, mīļie, tūlīt!

Vilis (*ļoti nopietni*). Un tad tu gan gribi un gribi zināt, kur viņš palika?

Māža. Vai dieviņ, Vilīt, mīļo, — kam tu nu šitā? Es vairs nevaru! Viņš aizgāja tur — uz vassarnīcām?

Vilis. Nē! Viņš teicās iet tur! (*Parāda ar roku uz augšu.*)

Māža (*pievilusēs*). Nu redz, kāds tu esi! Uz turieni jau iet... tikai kad mirst.

Vilis. Un tu ar domā kādreiz uz turieni iet?

Māža. Nu, tak jau! Vai tad nu mīļais dieviņš manis negribēs? Es jau visu mūžu esmu viņa bijusēs un viņu vien mīļojuse...

Vilis. Negribēs vis! Tu iesi tur! (*Parāda uz zemi.*) Un viens cits kungs taisīs no tavas ādas somu priekš jaunām ziņām! (*Pamāj Elzai un kopā ar viņu aiziet gar verandu uz upi.*)

Māža (*nosmejas tiksmīgi viņiem pakaļ*). Tikai uz tiem jokiem vien!

Jūle (*iznāk starp kokiem kreisajā pusē*). Tie ar tik vēžo vien apkārt! Vēl aizsnaudīsies pie altāra! (*Dusmīgi.*) Un ko tu šlokā te, vecā blēdnīca?

Māža. Pate laba blēdnīca! Aiz to arī viena pate nu apkārt snāj! Bet iztiec vien nu kā varēdama... Tad tā vairs nemānīsies!

Jūle (*nikni*). Bet saki tu man — kur tu esi grūduse tos manus jaunos lielsaišķus? Norāvuse klēti no vadža — kā vilkate! No tīra ceipura adīti!

Māža (*ļauri priecīgi*). Dod vien šurp to jaku, tad lielsaišķus dabūsi! Lai es par velti priekš tevis noskrienos, ne miega negulēdama!

Viņām strīdoties, no kreisās puses uznāk Lieknējs un Marta.

Jūle. Par kaklu tu dabūsi to jaku — to es tev pasaku!

Māža. Tad savu lielsaišķu ar neredzēsi — to es tev pasaku!

Marta. Ko tad jūs te žabiniet? Jau atkal ecējaties!

No labās puses gar māju iznāk lēni Vaivars.

Jūle. Ka lielsaišķi tiek uz vadža atpakaļ! Citādi — tu vēl tad redzēsi, kas notiks! (*Apcērtas un ātri aiziet gar verandas galu uz pagalmu.*)

Māža. Ka jaka tiek man rokā! (*Pamanījuse Vaivaru. Citā — labsirdīgā tonī.*) Nu redz, kur kungs ir! Bet tad man tūlīt ar gan jāiet! (*Aiziet pa kreisi uz upes malu.*)

Marta (*Vaivaram*). Vai tas, Miķel, tā ir smuki, ka tu viens pats nezini kur dzīvo?

Vaivars (*skatās uz viņu, kā nesaprazdams, ko tā runā. Tad parausta plecus*). Nezinu.

Marta. Un Juris, ek, gribēja ar tevi tūlīt par vienu lietu parunāt. Viņš ir pavisam noskaities. Un tiek jau ar darīts par traku!

Lieknējs. Tik daudz malkas un sausu žagaru! Sadedzina par nieku! Par traku darīts!

Marta. Tas Vilis un viņa draugi! Lūk, kā nupat uguns vilnī — un tā visu nakti! Vai tā nu vairs kāda kārtība?

Lieknējs. Tik daudz malkas un žagaru! Liela skāde... Stāvu jāizput.

Marta. Kad mēs kādu vārdu ieminamies: sak, tā gan nevajadzētu darīt, tad tikai smejas. Tu esot tā līcis. Vai tas ir tiesa?

Vaivars (*sausī*). Jā.

Marta. Bet tas jau, Miķel, iznāk drusku nepareizi: tā manta jau gan tava, bet darbs mūsu!

Lieknējs. Liela skāde! Uz izputēšanu... Jākrīt stāvu parādos iekšā.

Vaivars (*pagriež viņiem muguru*). Atrēķiniet savu skādi no rentes! (*Aiziet uz upes pusi preti Valdim, kurš starp kokiem iznāk uz ceļa.*)

Marta. Nu redz! Viņš nebēdā vairs nekā! Un ka nu tik vien tās vainas būtu! Ak, Miķel, Miķel! Vai tavas acis ir tā aptumšotas, vai arī tu pats negribi vairs nekā redzēt?

Lieknējs. Jāatrēķina no rentes! Aplaupīšana līdz kreklam... Uz postu un izputēšanu.

Lieknējs un Marta aiziet gar verandas galu uz pagalmu.

Vaivars (*gurdi atsēstas uz sola pie galda*). Valdi, panāc šurp!

Valdis (*pienāk un arī nosēstas uz sola gala*). Labi, krusttēv, ka es tevi satīku: es nācu tevis meklēt.

Vaivars. Manis meklēt? (*Skumji pasmiedamies.*) Es laikam biju izputējis?

Valdis. Pie mūsu Jāņu ugunīm teica, ka tevis šonakt neviens neesot redzējis. Un neviens arī nezīnot, kur tu palicis!

Vaivars (*cieš brīdi klusu*). Jā, viņiem tur taisnība. Es biju gan izputējis. (*Atkal brīdi klusums.*) Un var notikt, ka es... izputu reiz pavisam.

Valdis. Pavisam? Kā tā var... izputēt?

Vaivars. Var. Redz, Velta arī pie mums bija — un izputēja pavisam...

Valdis. Velta... (*Aprauj valodu un domīgi paskatās uz Vaivaru.*)

V a i v a r s. Vēl pērnājos Jāņos viņa te bija. (*Nogrimst domās. Pēc briža.*) Un, ja te izputēšu, tad es būšu tur, kur viņa... un arī manis neviens te neredzēs... Un tad varbūt tikai tu mūs, izputējušos, kādreiz pieminēsi. (*Atkal brīdi klusē. Tad viņš uzreiz cieši paraugās uz Valdi, kurš skatās kaut kur projām un acimredzot domā pavisam par ko citu, un ar steigu nogriež valodu uz citu pusi.*) Bet kur tu šonakt līgoji? Pa mūsu krastu vien vai arī kur citur?

V a l d i s. Es biju arī tur — viņpus upes. Tur sanāca kopā daudz paziņu no pilsētas — skolēnu un studentu. Mums gāja ļoti jautri. Un beidzot citi pārnāca arī upei pāri — pie mūsu ugunīm. Visvairāk tie no vasarnīcām.

V a i v a r s. No vasarnīcām?

V a l d i s. Jā. Arī Egles jaunkundze. Teica, ka būtu vēlējusēs sastapt tevi.

V a i v a r s (*ar tādu savādu mieru*). Mani sastapt? Viņa tā teica?

V a l d i s. Jā, tā viņa teica. Jau laikam šodien pat viņa braukšot projām...

V a i v a r s (*piepeši, kā satrūcies*). Viņa ir tur — pie upes?

V a l d i s. Jā, un tevis gaida.

V a i v a r s (*pieceldamies*). Es iešu. (*Pēc pāra soļu atgriežas atpakaļ.*) Nē, ej labāk tu — un pasaki viņai, ka es esmu te. Ej, Valdi! Man nepatīk vairs ļaudīs rādīties... es nevaru vairs viņus redzēt! Es staigāšu te, pa ceļu, un viņas gaidīšu. Ej, Valdi, un saki, ka es viņu lūdzu atnākt!

V a l d i s. Labi. (*Aiziet ceļam šķērsām pāri uz upi.*)

Vaivars lēni iet pa ceļu uz upes krastu, brižam pazudams starp kokiem, un tad iznāk atkal atpakaļ uz laukuma.

Viņam nozūdot, no upes puses gar verandas galu uznāk Alina ar Līci un apstājas pret verandas trepēm.

Līcis (*nožāvājas*). Atkal nakts pagalam — un tik daudz miega nokavēts! Bet kur tak tas Vaivars palicis? Aizmaldijies nezin kur!

Alīna. Ko tur var darīt, ka viņam pie mums nepatīk!

Līcis. Man liekas, ka aiz viņa vienaldzības kas slēptos... un ka viņš netur vairs uz manis laba prāta.

Alīna. Man liekas gluži otrādi: viņam tas ļoti pa prātam... ka jūs pakavējat man laiku. Viņam pašam jau nav vaļas — jāmaldās pa laukiem un mežiem un jāfantazē... par cēlākiem cilvēkiem.

Līcis. Reizēm viņš paskatās uz mani tā, kā kad būtu saticis ceļā pavisam svešu cilvēku. Un runāt arī izvairās — kā ar svešu...

Alīna. Pats svešs palicis... Bet tur jau laikam viņš nāk!

Uz laukuma atkal iznāk Vaivars. Savu sievu un Līci pamanījis, viņš nēstājas un skatās uz tiem, nekā nesacīdams.

Līcis. Tāda nakts pagalam! Tīri par nieku!

Alīna. Tad tu ar nu esi pārnācis... Laikam tāli esi gājis?

Vaivars (*sveši*). Tāli...

Alīna. Vai nenāksi tu ar iekšā? Kad sāks ierasties kāzu viesi, nebūs vairs nekāda miera. Labāk tūlīt iet gulēt.

Vaivars. Jā, labāk iet gulēt...

Alīna. Nu, tad nāc! Citādi vēlāk tu mani iztraucēsi.

Vaivars. Nē, es tevis netraucēšu...

Līcis (*atkal nožāvājas*). Žēl nokavētā miega!

Alīna. Bet par to atkal pavadīta tik jauka nakts!

Līcis. Un pēc tam? ... Es gan likšos tūlīt zemē.
Ar labu rītu! (*Uzkāpj verandā un ieiet mājā iekšā.*)

Alīna. Ar labu rītu! (*Pieiet klāt Vaivaram.*)
Kas tev ir? Vai tu neesi slims?

Vaivars. Nē... Varbūt... Jā...

Alīna (*pastomās. Tad ar iekaitumu*). Tava izturēšanās sāk palikt arvien neizprotamāka!

Vaivars. Tava ne. Tā paliek arvien izprotamāka.

Alīna. Ko tu gribi ar to teikt?

Vaivars. To, ko sacīju.

Brīdī viņi skatās viens otrā kā vērodamies. Tad Alina strauji pagriežas apkārt un ieiet caur verandu mājā iekšā. Vaivars lēnām atgriežas atpakaļ un ar noliektu galvu aiziet starp kokiem kreisajā pusē.

No kādas koku grupas labajā pusē iznirst Māža. Preti viņai gar verandas galu no pagalma iznāk Marta un, ar roku mādama, aicina pie sevis.

Marta. Kur tad nu beidzot tas jaunais pāris palika — pēc tās lielās cīņās?

Māža (*paklusām. Ar steigu*). Nu jau sagāja iekšā. Ies laikam gulēt. Sauca paša kunga ar. Bet tas neiet vis. Aizgāja laikam vēl tur — uz vasarnīcu pusi.

Marta. Ak mans brālis? Vai zini — tad ir jāuzmanās! Es jau tevis par to neaizmirsīšu — nebīsties vis! (*Aiziet gar verandas galu atpakaļ uz pagalmu.*)

Māža. Ko nu par to, mīļā saimniecīt! Es jau manišos, cik vien varēšu!

Uz laukuma atkal iznāk Vaivars. Māža veikli nozūd starp kokiem labajā pusē.

Pret verandu no upes puses uznāk Marija Egle, pamana Vaivaru un tuvojas tam.

V a i v a r s. Bez jāņuzālēm un bez dziesmām...
Sveika, Marij!

M a r i j a. Jāņuzāles plūkt — nu jau par vēlu...
un visas dziesmas arī jau izlīgotas. (*Sniedz viņam roku.*)

V a i v a r s (*ved viņu pie galda, kur abi uz sola apsēžas*). Lai nu ar jāņuzālēm un dziesmām kā, bet tas tomēr labi, ka tu vēl atnāci!

M a r i j a. Jā, man gribējās vēlreiz ar jums tikties, pirms dodos tālā pasaulē. Kas zin, vai pēc tam vēl tiekamies...

V a i v a r s (*domīgi*). Jā, kas zin, vai pēc tam vēl tiekamies... (*Klusums. Abi sēd, kā smagu domu nospiesti un kā kad bītos runāt.*)

M a r i j a (*nedroši*). Kā jūs nu jūtaties? Taču beidzot viss būs labi?

V a i v a r s (*parausta plecus*). Tā... Nekas...

M a r i j a. Vai ziniet — man gribētos aizvest līdz tās domas... ka jūs apmierinājušies ar to, kas vairs nav pārgrozāms, un dzīvosiet.

V a i v a r s. Ja tādas domas tev derīgas, tad jā...

M a r i j a. Un citādi ne?

V a i v a r s. Citādi ne! (*Klusums. Viņi sēd, kā nedrīkstēdami kustēties.*)

M a r i j a (*noliec galvu uz krūtīm*). Piedod man... piedod man, ja es tev ko ļauna darījuse! (*Aizsedz seju rokām.*)

V a i v a r s (*skatās brīdi uz viņu, kā nesaprazdams ko, tad saņem viņas rokas, atvelk tai no sejas un noliecas pār tām*). Marij! Mana neaizmirstamā! Marij!

M a r i j a (*noņem viņam cepuri un noliek uz galda, noglauda viņam matus un raugās uz viņu laimē un arī dziļās sāpēs. Klusām*). Tu, mīļais! Tu, mans mīļais...

V a i v a r s (*paceļ galvu un raugās viņai sejā*).
Tad tu neesi manis vēl aizmirsuse? Ak mans dievs!
Kāda laime, Marij!

M a r i j a. Nē, neesmu aizmirsuse... Un neaiz-
mirsīšu arī nekad... lai notiek kas notikdams! Ne-
kad!

V a i v a r s (*spēji, jaunu domu pārņemts*). Marij,
vai tu... piemini vēl pērnājo Jāņu nakti?

M a r i j a (*ar nopūtu*). Pieminu.

V a i v a r s. Tad tu man teici... tad tu teici, ka
manis... manis nemīli.

M a r i j a. Ka nezinu, vai tā mīlestība, ko sevi
jūtu, vai ne... Es nezinājos to!

V a i v a r s. Un tagad zinies? (*Augošā uztrau-
kumā*.) Un tagad tu to zinies, Marij?

M a r i j a. Tagad zinos!

V a i v a r s (*spiezdams galvu viņai pie krūtīm*).
Marij! Mans prieks... mana laime! Mana Marij!

M a r i j a (*viegli apņemdama viņa galvu*). Tad
nebiju pate ar sevi skaidrībā. Es nevarēju sev at-
bildēt, vai tā mīlestība vai varbūt draudzība, vai
varbūt uzticība... kaut arī bezgalīga. Bij bailes,
ka nemeloju sev un tev... ka neizdaru kļūdas, ku-
ras nevar vairs izlabot. Nu zinu...

V a i v a r s. Ak kungs un dievs! Kam tu nevarēji
man pērn to teikt?

M a r i j a. Mūsu nelaime tā! Varbūt man neva-
jadzēja tevis vairs redzēt un ar tevi runāt? Nu viss
ir par vēlu!

V a i v a r s (*ātri pieceļas kājās. Ar jaunu spēka
uzplūdumu*). Nekas nav par vēlu, Marij!

M a r i j a (*aizsegdama rokām seju un nodrebē-
dama*). Par vēlu!

V a i v a r s (*kā iekliegdamies*). Nē! Iesim projām
no šejienes! Kaut kur tāli — kaut uz pasaules
malu! Un sāksim jaunu dzīvi... Marij, savu dzīvi!

Marija (*bēdīgi pakrata galvu*). Tas nevar notikt, mans draugs!

Vaivars. Kādēļ ne? Kas mūs te tura? Mani — nekas! Tu varbūt domā — mana sieva? Man tādas nav! Tas ir pavisam svešs cilvēks, kurš par to drīzāk priecāsies, ka manis vairs te nav. Un arī tu esi brīva! Kas tad mūs še saista? (*Straujā prieka izjūtā, celdams uz augšu rokas*). Ak, jaunās dienas rīts!

Marija (*grūti sevī ar ko cīnīdamās*). Tu visa vēl nezini...

Vaivars. Kā es vēl nezinu? Tad saki man to! (*Pēc brītiņa. Kā tumšu ko jauzdams.*) Saki man visu, Marij!

Marija (*visa kā sakrīzdama un slēpdama seju rokās*). Vai dieviņ!

Vaivars (*ar nokritušu balsi. Savādi mierīgs*). Kas arī nebūtu — saki man to!

Marija. Es nevaru vairs tev līdzī iet...

Vaivars (*dobji, kā no zemes*). Kādēļ ne? Kas ir noticis?

Marija (*briesmīgi saņēmdamās. Kā svešā balsī*). Es neesmu vairs tā... kas es biju... es... Ak mans dievs! (*Iecērt galvu rokās un noņemst uz galda malas.*)

Vaivars (*kā dūrienu dabūjis*). Marij! Marij! (*Atkāpjas soli atpakaļ un stāv brīdi ar noliektu galvu kā sastindzis.*)

Marija (*salūzušā balsī. Klusām*). Slēpt tev nespēju, melot arī ne. Es zinu, ka tādu melu tu man nekad nevarētu piedot. Un nu — es sāpinu tevi no jauna! Zēlīgais dievs! Kam man vajadzēja pavisam nākt! (*Raud un visa dreb.*)

Vaivars (*pieiet klāt un glāsta viņai galvu*). Neraudi, Marij, neraudi! Visi cilvēki vien — vāji un grēcīgi. Kā lai es tevi sodītu — pats papriekš

un vēl bargāki sodāms? Nobēgsim abi kaut kur dziļi mežā kā divi aizšauti putni... kopā nomirt.

Marija (*saņemdamās*). Nē, draugs! Ne kopā vairs mums iet, ne kopā mirt. Mēs nomirsim vienuļi — katrs savā meža biežoknī.

Vaivars. Kādēļ ne vienuviet?

Marija. Kā lai tev to saku? Ak, mans draugs!

Vaivars. Saki vien, Marij!

Marija. Liela un smaga ir mana vaina! Zinu, kas es tev biju... dievamžēl visā pilnībā tikai tagad. Un es pazīstu arī tavu sirdi un viņas sapņus. Skaisti, mūžam skaisti bija tavas sirds sapņi! Jā, mans draugs! Un taisni viņu dēļ man vajag gana stiprai būt — tevi atsvabināt.

Vaivars. Par ko, Marij? Es tev nekā nepārmetu un nekā nepārmetīšu!

Marija. Zinu arī to. Mute tev mūžam cietīs par to klusu. Bet dvēselē kaut kas runās un runās, lai sveši un dziļi sāp... Vai ne?

Vaivars. Ak, Marij! Kāpēc tev tā domāt?

Marija. Tavā mīlestībā bija... dvēsele... kaut kas svēts. Un taisni to... to svēto es esmu saminuse... kaut arī nedomādama un neapzinādamās. Bet par svētuma nāvi... dvēsele nepiedod nekad! Vai ne? Varbūt tu pats esi to man kādreiz teicis — nezinu. Bet to es dziļi jūtu. Prāts jau liek piedot un mute runā miera vārdus. Bet dvēsele — dvēsele!

Vaivars. Varbūt tā, mans draugs. Bet tur tak nekā nevar darīt! Mums jāpaliek mierā ar to, kas ir...

Marija. Slikts miers, mans draugs! Ja es būtu tā... tā kļūdijusēs, tevis nepazīdama, tad man nebūtu ko šaubīties, ka tava dvēsele man visu piedos. Nu tas ir citādi. Tad labāk... mūžam neurbties ap dziļo rētu! Es aiziešu tāli — un mēs gan vairs

neredzēsīmies. Un noklusīs ar laiku tavas un manas sāpes kā vakara ūdeņi. Un dzīve tecēs kā liela, tumša upe un nesīs mūs uz to lielo jūru.

V a i v a r s (*piepeši iekliegdamies*). Nē! To es nevaru! To es vairs nevaru! Arī tam vajadzēja vēl nākt! Lai nekā vairs nepaliek! Nemūžam skaistuma... ne atmiņu par to... ne arī sapņu par to! To es vairs nevaru! (*Iet briesmīgā uztraukumā dažus soļus uz krasta pusi un griežas atkal atpakaļ.*) Viss, viss, kas bija liels un skaists, ir pagalam! Viss ir palicis mazs un netīrs! Un arī es pats esmu palicis mazs un netīrs! Netīrāks par visu!

M a r i j a (*ieceļas un tuvojas Vaivaram*). Apmierinies, mans draugs! Dieva dēļ! Es izdarīju laikam atkal jaunu kļūdu. Bet man tā vien likās, ka tā vajag... un ka tad būs vieglāk kā man pašai, tā arī tev. Nu es iešu. Sniedz man vēlreiz savu roku! (*Saņemdama viņa roku.*) Savu mīlo roku! (*Velk to sev pie sejas.*) Un tad — ardievu, mans draugs! (*Atlaiž viņa roku un atkāpjas par gabaliņu.*)

Vaivars sakustas uz viņas pusi. Marija metas atpakaļ. Kā ar vaidu viņu lūpas savienojas moku pilnā skūpstā. Tad Marija no Vaivara atšķiras un pazūd starp krastmalas kokiem. Viņš sagriļojas, it kā gribētu steigties viņai pakaļ, bet paliek stāvam kā dziļās domās, kā sastingumā. Pēc brīža viņš it kā satrūkstas, liek roku pie krūtīm, kā meklēdams kā, un pagriežies ilgi skatās uz māju un dārzu. Tad viņš gausiem, nogurušiem soļiem pazūd aiz krastmalas kokiem.

Saule uzlēkuse. Viņas dzirkstošais spīdums margo uz zaļo koku virsaunēm.

Pie upes sāk līgot. No iesākuma klusāk, tad arvien skaņāk un priecīgāk: «Es redzēju Jāņu nakti, līgo, līgo! Trīs saulītes uzlecami, līgo! Viena rudzu, otra miežu, līgo, līgo! Trešā tīra sudrabiņa, līgo!» Aiz kokiem, kur aizgājis Vaivars, atskan šāviens. Mirkli kā baigs klušums. Tad kaut kur pie upes laužas caur koku zaļumu nevaldāms gaviļu sauciens un beidzas ar «līgo!». Tūlīt pēc tam dzirdama no lielāka līgotāju pulka droši,

priecīgi un spēcīgi dziesma: «Jauni puisi, jaunas meitas, ligo, ligo! Jāņu nakti neguļati, ligo! Tad rītiņā redzēsiet, ligo, ligo! Kā saulīte rotājās, ligo!» Dziesmas pantam beidzoties tuvumā, dzird to pašu dziedam vēl tālumā, kaut kur aiz upes, — aizvienam tālāk un klusāk. Valdis, Vilis un Elza uznāk krastā pretim verandai.

Valdis. Kas tur šāva?

Vilis. Laikam jau kāds līgotājs, projām iedams.

Valdis (atšķiras no viņiem un iet pa ceļu gar upes krastu). Varbūt...

Vilis (sauc viņam pakaļ). Jaunskungs! Vai jūs... vai jūs Vaivara kunga neesat redzējuši?

Valdis (ar tādu kā nedrošu, apspiestu balsi). Jā... viņš tepat bija... viņš vēl nesen tepat bija. (Pazūd kokos.)

Bridi Vilis un Elza stāv, kā gaidīdami kā, un cieš klusu.

Elza (klusām). Vili... man ir tā kā bailes... man ir tā kā bailes.

Vilis. Tad ej labāk uz mūsu klētiņu. (Saņemdam viņas roku.) Iesim!

Viņi steigšus aiziet gar verandas galu uz pagalmu.

Valdis (iznāk no krastmalas kokiem, kad Vilis un Elza pašlaik pazūd aiz mājas gala. Ar trīsām balsi). Vili! (Briņņu stāvējis, viņš nogriežas pie galda, ceļ rokas pie galvas un, ar elkoņiem uz galda uzmezdamiem, smagi nosēžas uz sola.) A!

Kaut kur pie upes kāda skaņa, saulaina balss vēl iedziedas: «Tad rītiņā redzēsiet, — ligo, ligo! Kā saulīte rotājās, ligo!»